

Misc. 6^m.

1,63

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

6
Q. D. B. V!
TEXTVM EVANGELICVM

DOM. II. ADVENT.

ex Luc. XXI, 25. seq. coll. Matth. XXIV, 29. seq.

Marc. XIII, 24. seq.

DE

ADVENTV CHRISTI
VLTIMO

ACCIPIENDVM ESSE,

AVSPICIIS

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI

DN. FRIDERICI AVGVSTI

ELECTORATVS SAXON. HEREDIS

ETC. ETC. ETC.

PRÆSIDE

GOTTLIEB VVERNSDORFIO

SS. THEOL. DOCT. ET PROF. PVBL. TEMPLI OO. SS. PRAEPOSITO,

ET SENATVS ECCLESIASTICI ASSESSORE,

DOMINO, PATRONO, PRÆCEPTORE, STUDIORVMQVE SVORVM PROMOTORE,

AD CINERES VSQVE COLENDO,

IN ACADEMIA VITTEMBERGENSI,

POSTR. ID. OCT. A. R. S. *cl* bccxiv.

IDONEIS RATIONIBVS CONFIRMABVNT,

M. CASPAR IVLIUS WVNDERLICH,

HAMBURGENSIS,

ET

M. IO. GODOFREDVS BRVNNERVS,

BRANDISIO-MISNICVS.

VITEMBERGÆ, PRELO VIDVÆ GERDESIANÆ.

TEXTVM EVANGELICVM

DE III. ADVENT.

ANNO DOMINI MDCCLXXVII. 1777

ADVENTV CHRISTI

VLTIMO

AGGERENDVM ESSE

DNI FRIDERICI AVGVSTI

ELECTORALIS SAXON. HEBEDIS

GOTTLIB VERNSDORFIO

SE. THEOLOG. ET HIST. PUBL. TEMPLOR. & LIBRARI.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

IN ACAD. VIT. TEMPER. NAT.

QVOD TEXTUS EVANGEL. DOM. II. ADV.

DE

ADVENTU CHRISTI ULTIMO

SIT ACCIPIENDUS.

§. I.

Malum retinenda veritatis sponforem
interpretor, singularem novandi
omnia pruritum, quo multi nume-
ro doctores hodie laborant, dum
piscatoriam, ut prisca loquuntur,
simplicitatem fastidiunt, ingenioque
suo indulgent, ac tum demum ve-
ram, germanamque, Scripturæ sen-
tentiam se assecutos putant, si veterum interpretationes tan-
tum non omnes rejiciant, in earumque locum alias, speciosio-
res quidem nonnunquam, sed raro solidiores, aliquando &
prodigiosas, sufficiant. Nec enim Majores nostros usque
adeo vel imperitos, vel negligentes rerum, fuisse, putan-
dum est, ut, in difficilioribus maxime locis, veritatem ne di-
vinando quidem assequi, aut ulla ratione in eam penetrare,
potuerint. Quin potius tanto eos facilius objectas in ex-
plicatione Scripturæ difficultates superasse existimamus,
quanto eos ambitioni, & studio novandi, minus obnoxios,
piæ vero simplicitatis, & sanctæ veritatis, magis studiosos
fuisse, scimus. Sic enim persuasum erat Veteribus, eas
demum interpretationes reliquis debere anteferri, non,
quæ studio quæsita, aut multo labore eruta, aut arte, ac
industria, investigata fuissent, sed potius, quæ pie medi-

A

tanti-

tantibus ad primum quasi intuitum obtulissent se sponte, suaque se facilitate omnibus approbassent. Quæ igitur cunquæ a receptis, veteribusque, interpretationibus abeunt, illæ, utut quadam ingenii, vel etiam probabilitatis specie blandiantur, semper, si non pro explorato falsis, tamen pro suspectis, haberi debent, quum vero minime simile videatur, majores nostros vel Scripturas negligentius tractare, vel se, & alios, fallere, vel denique in erroribus colludere, voluisse. Equidem scrutinium sacrarum literarum omnibus incumbere, perpetuumque illud, ac indefessum esse oportere, nec nescio, nec dissimulo. Largior quoque, veteres non ubique in explanandis Scripturis ita elaborasse, ut nobis propterea liceat perpetuo feriari. Interim nec adeo infeliciter in iisdem versatos fuisse putari debet, ut nunquam in eorundem interpretationibus acquiescere possimus. Quin eas recentiorum quorundam, in hoc genere literarum, laboribus non solum pares, sed & aliquando meliores esse, asseverare non dubito. Timide igitur, cauteque, ac non nisi tales ob causas, quas æquo, rerumque perito judici nos probaturos esse confidimus, ab illis est recedendum. Alioqui premere debemus vestigia Veterum, & cavere, ne, quæ ab iis bene, ac provide constituta sunt, nostra quadam vel imprudentia, vel inscitia, destruamus. Quodsi hæc illave Scripturæ interpretatio sæpe inculcata est a doctoribus, usque recepta, ita ut plerorumque animis infederit, in iisque inveteraverit; tum facile apparet, eam nec sine magno negotio, nec sine præsentis periculo, rejici a quoquam, vel impugnari posse. Ægre enim ex animis hominum, & memoria evelluntur, quibus iidem inde ab ipsis incunabulis sunt inbuti, nec procul infirmorum offensione illa possunt in dubium vocari, quæ tanquam in-

dubi-

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. 3

dubitata veritatis inde a tot, vel annis, vel seculis, hominibus sunt propinata. Non pauci etiam, ubi textuum interpretationes mutari, majorumque opiniones deserui, audiunt, munditiei doctrina mutare incipiunt, vel etiam, si forte adstipulentur, de pluribus dubitandum sibi esse existimant. Quo pacto fieri non potest, quin omnis religio nostra populo sensim, paulatimque, suspecta fiat, quum ex eo, quod in quadam interpretatione, antea erratum fuisse, conceditur, in pluribus forsitan peccatum fuisse, & adhuc peccari, non abs re inferatur. Quapropter maximopere vellem, ne unquam vel Kiloni, vel alias, recepta, & tot annorum usu firmata, *Pericopes Evangelicae Domini. II. Adventus ex Luc. XXI, 25.* interpretatio, vocata in disceptationem fuisset, quum, quantis cum turbis, & infirmorum offensionibus illud sit conjungendum, non tam cogitatione præcipiam, quam usu, & experientia, discam. Uti enim ea ingenii humani conditio est, ut quotidiana, & longo usu protrita, maxime si sint simpliciora, fastidiat, nova vero subinde appetat, & si qua se speciosa objiciant, avidissime prosequatur, & hauriat; ita simulac singularis quaedam opinio affertur, talis præcipue, quæ *transmarinam* quandam *sapientiam* redolet, tum statim accurrunt, qui excipiant, studiosaque foveant, utut, quid in veteri receptaque desiderare jure possint, vix habeant. Et quoniam invicem non desunt, qui vetera propugnent, præsentemque doctrinæ faciem immutatam nolint, fieri non potest, quin oriantur inde certamina docentium, ac controversiæ, quibus antiquæ veritatis tenaces supersedere non possunt, ut maxime velint. Ego saltem ad hoc institutum abripior potius, quam accedo, qui alio in argumento quocunque, quam in hoc ipso, elaborare mallem, nisi religioni mihi esset,

4 QVOD TEXTUS EVANGEL. DOMIN. II. ADV.

esset, amicorum voluntari deesse, vel etiam veritatem hac in parte omnino indefensam relinquere.

§. II. Enimvero anniversarium textum illum, *ex Evangelio Lucae cap. XXI, 27. seq.*, qui Dominica II. Adventus, ut vulgo loqui amamus, in coetibus nostris recitari populo ubique solet, inde a Lutheri temporibus, & multis retro seculis, de ultimo Christi, ad judicandum vivos & mortuos, adventu, intellectum fuisse, id credo & meminisse omnes, & prolixissime largiri. Hoc enim usque adeo verum est, ut *Origines* scribat, *Ecclesiam Catholicam* (universam) hunc textum cum aliis traditionibus, de adventu secundo suscepisse. Si qui vero t. t. fuerunt, qui de intermedio, quam ultimo, accipere mallent, hos idem ille *χαλιέντερος*, *simplicitatis* a), *Vulgarius*, *erroris*, damnavit. b) Unus inter Nostrates *Brentius*, interpretes alioqui bonus, ac facilis, signa illa non diem extremi iudicii, sed vastationem urbis Hierosolymæ, & excidium templi, præcessura esse, existimavit, sic tamen, ut non solum alios plerosque hunc textum de extremo iudicio intelligere fateretur, sed & ipse nonnulla de eodem accipi oportere, contenderet. Unde &, illius qui vestigiis inharere voluerit, scio neminem, ne ex *Suevicis* quidem, aut *Würtembergicis* Theologis, quos alioqui *Brentii* scripta, pro eo, ac par est, in pretio habere, ac admirari, sat constat. Quin & inter Reformatos ex antiquioribus *Calvinus*, *Beza*, *Piscator*, *Aretius*, *Tossanus*, *Tremellius*, *Junius*, alii; e recentioribus, *Joannes Marckius*, c) & alii, cum Lutero hac in parte fecerunt. Pontificios autem tantum non omnes illam Pericopen de extremo iudicio, & fine mundi accipere, est in propatulo.

§. III.

a) Origen. T. II. OO. f. 140. ed. Basil. b) Theophylact. in Matth. f. 147. & in Luc. f. 705. ed. Parisi. c) Exerc. VII. in XXV. Loc. Scr. p. 190.

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. 5

§. III. Magno igitur doctentium consensu textus ille cum in concionibus pro suggestu quotannis habitis, tum in commentationibus scriptis, ac editis, de extremo die, signisque illum antecessuris, ipsoque adeo fine mundi, hucdum est explicatus. Superiore demum seculo ad finem vergente, nonnulli apud *Reformatos* primum, hinc etiam apud *Nostros*, qui sibi in explanandis Scripturæ Oraculis multo, quam alii, acutius cernere videbantur, coeperunt eundem ad devastationem Judææ, & excidium Urbis Hierosolymorum, referre. Et quoniam opinio nova, illorum vero, qui eam propugnabant, nonnulla inter suos auctoritas erat, tempore procedente multorum se animis insinuavit, ita, ut, quæ temporum nostrorum est infelicitas, in Academia etiam non una, publice fuerit defensa, aliquibus vero etiam pro concione simplici plebeculæ inculcata.

§. IV. Ac inter eos quidem, a nobis qui dissentiunt, alii textum nostrum de adventu Christi particulari ad puniendos Judæos accipiunt, eundemque adeo *immediate, primario, & literaliter*, de novissimo die, & extremo iudicio agere negant, *per analogiam tamen* ad utrumque accommodari posse concedunt. Alii ab hoc etiam *temperamento* se remonent, textumque de intermedio quodam Christi ad iudicandum Judæos adventu, & consummatione ævi, quod tum obtinebat, Mosaici, simpliciter accipiendum esse, cum *Koenigsmanno*, a) & aliis, contendunt. Alii denique totum hunc textum de adventu Christi ultimo ad iudicandum vivos & mortuos, cum eoque connexo fine mundi, præeunte Luthero, & præstantissimo quoque interprete, intelligi oportere, persuasum habent.

A 3

§. V.

a) Vid. Disp. ejus de Iudicio Regis Christi adversus rebellem Ecclesiam Judæorum &c. Kiloni d. 25. Nov. 1712.

§. V. Etsi vero principio non sit, cur de diversis multorum opinionibus solliciti simus, quum Christum potius, quod recte *Königsmannus* monet, quam homines hoc in argumento audire debeamus; omnibus tamen omnium rationibus recte, & procul odio, gratiaque, examinatis, ultimæ sententiæ accedendum, totamque illam pericopen de fine mundi, ultimoque Christi, ad judicandum vivos & mortuos adventu, accipiendum esse invenimus.

§. VI. Ne vero quid præter rem afferre, ac temere statuere videamur, rationes, firmandæ sententiæ idoneas, ac suffecturas, daturi sumus. Quas, quoniam a *textu, contextu, scopo, parallelismo, & analogia fidei*, omnium commodissime petemus, ad hæc singula respiciemus deinceps. Veruntamen & Scriptores sacros comparabimus mutuo, unique per alterum lucem accendemus, juxta monitum Augustini, a) qui scribit: *Ea, quæ apud tres Evangelistas, Mattheum, Marcum, & Lucam, hæc de re similiter dicta sunt, inter se omnia conferantur. Quædam quippe alter obscurius, alter explicat planius: ut ea, quæ ad unam rem pertinentia dicuntur, apparent, unde dicantur.*

§. VII. Quo pacto etsi confirmationem veræ sententiæ, cum vindicatione a cavillationibus dissentientium, quantum licet, perpetuo jungemus, ea tamen, quæ commode inspergi non poterunt, & quandam probabilitatis speciem præ se ferunt, peculiari capite convellemus. Omnis igitur hujus argumenti tractatio dividenda erit in *partes duas*, in quarum altera veram sententiam allaturi, & confirmaturi, altera falsam confutaturi sumus. Quibus utrisque disputatis nos facile consecuturos speramus, ut omnibus pateat, hujus etiam in textus interpretatione plenam

a) Lib. de Civ. D. XX, c. V. §. 4. p. m. 852.

nam dari certitudinem posse, dummodo, quæ illi obtinendæ inserviunt, textuique insitæ sunt, rationes, ingeniosa quorundam contumacia non enerventur.

ΚΑΡΥΤ ΠΡΪΜΥΜ,
illudque *κατασκευασιόν.*

§. I. **P**lurimum vero receptam interpretationem tuetur consideratio *scopi*, quem tamen vix aliunde melius, quam ex occasione illorum, quæ dicta sunt, cognoscemus. Responderat nempe mirantibus structuras templi Servator: fore aliquando tempus, quo ne lapis quidem super lapide relinqueretur. *Matth. XXIV, 2.* Id dictum quo valeret, quum intelligeret nemo, ad Magistrum, in monte Olivarum sedentem, privatim accedebant quatuor Viri, *Petrus, Joannes, Jacobus, & Andreas*, rogantes eum: *Quando hæc futura sunt, & quodnam signum est adventus tui, & consummationis seculi?* I. c. *Marcus & Lucas* brevius hanc in sententiam efferunt: *Quando hæc erunt, & quodnam est signum, quod hæc omnia futura, & consummandasunt?* Quo pacto uti ab Apostolis *tria* conjuncta fuerant in quaestione: *eversio templi, adventus Christi, & consummatio seculi*, eademque partim ratione præcedentium *signorum*, partim ratione *sui*, spectata; sic eadem sibi persequenda esse putavit Dominus in responsione.

§. II. Jam quaeritur: qualis *παρηγοια*, & adventus, intelligi debeat? Sunt, qui h. l. non ultimum, sed intermedium, non *universalem*, sed *particularem*, eundemque non *personalem*, & *visibilem*, sed *realem*, ac *invisibilem*, intelligi oportere, existiment. Et si vero Apostolorum quaestioni error ille aspersus esse videatur, quod Christus ad regnum quoddam visibile condendum venturus sit, quum tamen regnum

gnum ejus μετὰ παρατηρήσεως venire non debeat, *Luc. XVII, 20.* unde & Dominus ad eorundem quæstionem ita respondet, ut *visibilem* quidem adventum *restare sibi* non neget, ceterum eundem, exercendi extremi judicii, non, condendi alicujus regni gratia, eventurum, ipsum vero regnum, & ad regnum adventum, non *visibilem*, & *externum*, sed *spiritualem*, & *internum*, futurum esse, ostendat; negari tamen non potest, de *visibili* quodam Adventu & Apostolos *interrogasse*, & Dominum *respondisse*. Qui enim *Lucas* visibilem Christi adventum magis perspicue tradere potuisset, quam his verbis: *τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ*, c. XXI, 27? A quo non multum deflectit *Mattheus*, quum hanc in sententiam scribit: *τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ*. Per *signum* enim *filii hominis*, non ferale aliquod sidus, quod Cometen vocamus, sed ipsam visibilem, notabilemque Christi apparitionem, *seine leibhaftige, sichtbare, und scheinbarliche Gegenwart*, intelligi oportere, suo loco docebimus. Quid? quod ipsum *παρουσία* vocabulum, quo hic utitur *Mattheus*, non nisi *visibilem adventum* significat, quotiescunque Christo Servatori tribuitur in Scripturis. *1. Cor. XV, 23. 1. Thess. III, 13. IV, 25. V, 23. 2. Thess. II, 1. II, 8. Jac. V, 7. 8. 2. Pet. III, 4. III, 12. 1. Jo. II, 28.* Quum proinde *duo* Evangelistæ, alter quidem perspicue, ac diserte, alter non obscure, *Filium hominis visum iri in nubibus*, affirmant, quo jure negari potest a quoquam, adventum ejus h. l. indigitari *visibilem*?

§. III. Jam porro & istud certum est, quod *nesciat Scriptura plures Christi Servatoris adventus visibiles, præterquam in carnem, & ad judicium.* Quod denuo conceptis Scripturæ verbis ostendere potero. Sicut enim constitutum est homini, ut semel moriatur, postea vero judicium subeat; ita

ita & Christus ἀπαξ, *semel*, vel etiam prima vice, est oblatum, ut multorum peccata tolleret, ἐν δευτέρῃ, *altera vice*, absque peccato, conspicietur iis, qui expectant illum ad salutem, *Ebr. IX, 27. 28.* Quod si adventus, Electis ad salutem cessurus, est δεύτερος, adventus in carnem, (in qua neci datus est *1. Petr. III, 17.*) πρῶτος, sponte sequitur, *tertium* quendam, eumque inter primum ac ultimum interjectum, statuendum non esse. Uti enim inter hominis mortem, & ejus resurrectionem ad iudicium, tertium quid h. l. intercalare non licet; ita nec inter adventum Servatoris ad mortem, & inter adventum Eiusdem ad iudicium, tertium quendam interjicere fas est, nisi contradicere Apostolo, & hunc posteriorem Christi adventum, non δεύτερον, sed vel *tertium*, vel quartum, nominare velimus. Quando igitur Christus Apostolis de signo παρασείας suæ respondet, tum vel *primus*, vel *ultimus* adventus Servatoris *visibilis* est intelligendus. *Tertius* enim & intermedius non datur. Atqui non primus, quippe qui terminatus fuit, ad carnem, & jam tum praterierat. Ergo ultimus ad iudicium, non vero tertius quidam, & intermedius.

§. IV. Nonnulli circa formulam: συντέλει τῆ αἰῶνος, qua de quæsierant Apostoli, tricantur, per eamque non *finem* hujus mundi, sed *consummationem ævi Mosaici*, quod *Königsmanno* a) persuasum est, intelligendum esse contendunt. Sed enim quis hoc non distortum, & valde dilutum esse sentiat, quum de consummatione ævi Mosaici, vel abolitione cultus Levitici, nunquam inter Christum, & Apostolos, actum, nunquam ab his quæsitum fuerit? Et quis illos de *tempore* abolendi cultus Mosaici multa rogasse existimet, qui, antequam singularibus Spiritus S. dotibus imbuebantur, abolitionem ipsam vix sibi poterant per-

B

fva-

a) V. Dissert. cit. p. 5. & 6.

svadere? Comparentur loca *Luc. XXIV, 21. Act. I, 6. X, 14. 34. 45. XI, 3. 17. 18. XV, 5. Gal. II, 12. 13. Eph. III, 5. 6.* Necdum vero e Scripturis ostensum est, τὸν αἰῶνα, simpliciter, & absolute positum, ævum *Mosaicum* denotare. Scio equidem, *Hammondum*, *Lightfootum*, & alios Rabbinarum subtilitatum admiratores, ea in sententia esse, quod per τῆτον τὸν αἰῶνα ævum *Mosaicum*, per μέλλοντα, *Messianum*, in Scripturis intelligi, ex eoque fonte vera etiam loci *Matth. XII, 32.* interpretatio peti debeat. a) Sed enim 1) nostro in loco apud *Mattheum Cap. XXIV, comm. 3.* nullum ab Apostolis additum est τῆτε. Deinceps 2) objectum τῆς συντέλεις, vel id, quod finiri debet, *Mattheo* quidem, τῆ αἰῶνος, *Marco* autem τῆτων πάντων nomine, exprimitur. Qua formula τὸ πᾶν significari in Scripturis ad *Jo. I, 3.* pridem observavit suis in *Notis Grotius*, ut adeo συντέλεις τῆ αἰῶνος revera nihil aliud sit, quam *interitus hujus universi*. Neque vero, quod hanc significandi rationem alicubi obtineat in Scripturis, omnino negare sustinet *Hammondus*, tantum hoc loco quod obtineat, id negat. Nos vero συντέλεις τῆ αἰῶνος *nunquam consummationem ævi Mosaici*, sed *semper finem mundi* notare, perpetua exemplorum inductione probare possumus. Fidem facient loca *Matth. XIII, 39. 40. 49. XXVIII, 20. Ebr. IX, 26.* Etl enim hoc in postremo, per συντέλεις τῆ αἰῶνος, *Vittichius*, *Brannius*, *Königsmannus*, b) & alii, illud solummodo tempus innui putent, quo *Christus cruci affixus*, ævoque *Mosaico finis impositus fuit*, non est tamen, cur mutare sententiam debeamus, quum συντέλεις τῆ αἰῶνος isto in loco τῆ καταβολῆς τῆ κόσμου perspicue opponatur. Uti ergo *posterior* hæc formula, omnium consensione, mundi *principium*; sic

a) Vid. *Dallæus* de satisfact. & pœnis. p. 71. b) l. c. p. 7.

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. II

sic illa prior, vi oppositionis, *finem* ejus necessario significat, *sub quem* recte, meritoque, Christus mortuus esse dicitur, ut ut alioqui a tempore mortis multa præterlapsa sint secula. Vocula enim ἐπὶ suspendit quodammodo συντέλειον, moramque inter hanc, & mortem Servatoris, inlinuat, summamque id arguit, *vergente jam ad finem mundo*, *nach der Welt Ende zu*, vel *gegen der Welt Ende*, mortuum esse Christum, ut adeo, si quid judicare possum, συντέλειας voce, nec *perfectio temporis*, in quo vivimus, nec *brevitas ejus*, quod alioqui felix SS. literarum interpres, Seb. Schmidius opinatur, sed istud solummodo insinuetur, elapsis jam plerisque seculis, quibus durare mundus debeat, Christum pro nobis passum, mortuumque esse. Unde & hoc tempus Apostolo *finis seculorum*, 1. Cor. X, II. & Joanni, *novissima hora* nominatur 1. Ep. II, 18. Sed nec 3) ratio suppetit, ob quam consummationem ævi Mosaïci, ad *judicium in rebelles Judæos* exercitum, rejicere debeamus, quando eam Dominus ad *suam ipsius passionem*, ac mortem retulit. Quum enim ei, de cruce pendenti, jam viderentur acta esse, atque transacta omnia, quæ ad reconciliandum genus humanum, placandumque Deum, & umbris, eo usque exhibitis, inducendum corpus spectabant, voce, qua poterat, altissima exclamavit: *τετέλεσται*, Jo. XIX, 30. eademque audita, in continenti rupit *κατωπέτασμα* in templo, quo doceretur, exspirasse cum Christo Legem Mosaïcam: funus nunc apparandum esse Synagogæ Judaicæ. Quid igitur opus erat, de *signis consummationem hujus ævi antecessuris* multa interrogare, vel tradere, vel eandem ad *multos annos* rejicere, quam præ foribus esse, & intra proximum triduum eventuram, Servator non ignorabat? Velim autem & 4) istud mihi ostendatur hoc loco, quod *cessatio*

ævi Mosaici cum urbis, templique, ac gentis prope totius, interitu, necessario debuerit coherere, quando & olim, templo in ruderibus jacente, Judæisque in Babyloniam abductis, ævum perduravit Mosaicum, & Evangelium a Christo, & Apostolis, sæpenumero promulgatum fuit in templo, adeoque destructionem ejus non exigit. Perseveramus igitur in sententia, h. l. per *συντέλειαν τῆς αἰῶνος*, non cessationem ævi Mosaici, sed *finem hujus universi*, intelligi oportere. Neque vero periculum est, ne, si eversionem urbis ac templi cum fine totius mundi conjunxisset Servator, hoc pacto discipuli eo in errore fuerint confirmati, *quod instet Domini dies*. Quum enim templum Salomoneum sexcentis annis steterit, & hodiernum videamus arces, & ædes, multis abhinc seculis conditas, perdurare, quis dubitet, templum secundum haud ita pridem refectum, ac tantum non denuo conditum, immanibus saxis superstructum, incredibilique studio, ac labore, compactum, per decem, & amplius, secula, incolume manere potuisse? Sane firmitatem mœnium, ac robur templi, vastasque illas, & prægrandes *οἰκοδομίας*, non Apostoli solum, sed ipsi quoque Romani mirati sunt, seque, nisi Deo auctore, & adjutore, eadem nunquam expugnatueros fuisse, sponte, ingenueque, sunt fassi. Ut adeo non sit, cur de Apostolis, sua in quæstione deletionem urbis, ac templi, cum fine hujus mundi copulantibus, suspicemur, eos hunc ipsum imminere jam, ac præ foribus esse, temere credidisse. Quin potius eos interitum templi, & finem mundi propterea sua in quæstione conjunxisse putamus, quod illum, nisi a Deo ipso, in fine mundi, templo inferendum non esse, existimabant.

§. V. Quibus quidem sic disputatis, nil opus est, pro di-

divisione capitum in *Matthæo* responsionem quoque Servatoris dividere, eandemque ad quæstionis partes ita accommodare, ut caput *XXIV.* idque totum, de excidio urbis, & templi, *XXV.* usque ad comma 30. de statu quodam regni gratia his in terris mixto, & inter excidium urbis, & interitum mundi interjecto, reliqua demum capituli, inde a commate 30. usque ad finem, de adventu Domini ad iudicium, iudicioque ipso, intelligamus. Dum enim signa in sole ac luna *μετὰ τὴν Φλίψιν ἐκείνην*, calamitatem nempe, ac deletionem Hierosolymorum, eorundemque conculationem a gentibus, demum eventura docet, hoc ipso de prorsus alia re agere, adeoque ad *tertiam* quæstionis partem respondendo transire se velle aperit, quum ratio ipsa nos moneat, signa & portenta eventuum hos ipsos non subsequi, sed præcedere oportere. Neque vero mirum, Christum in respondendo ad istam quæstionis partem, de ultimo suo adventu, ejusdemque signis, multo, quam ad priores, studiosius, & prolixius, egisse. Norat enim hoc argumentum gravioris esse, quam prius illud de urbis excidio, momenti, & magis interesse piorum, ut de posteriore, quam de priore, solidius instituerentur. Hac eadem de causa non modo de signis adventus sollicitè exponit, adventumque ipsum graviter describit; sed etiam ut quilibet salutis suæ cupidus ad eundem vigilando, jejunando, & orando, se præparet, fideliter inculcat. Quam pauci vero salutari monito parituri, veterum spirituales excussuri, precibus autem, sobrietati, ac temperantiæ operam daturi sint, id Dominus apud Matthæum, cum ad calcem *Capituli XXIV.* tum ab initio *Capituli XXV.* non una sub imagine representat. Nunc enim servi adversus sodalem, id est, hominis erga vitæ ac religionis socium, sævitiam,

nunc temporis gratiæ supinum neglectum, nunc dotium divinitus concessarum contemptum, nunc denique inanem fidei sine charitate pervasionem, graviter reprehendit, ac taxat. Quæ omnia, uti hominum ad Domini adventum præparationi, eorundemque saluti, adversa sunt; sic ab iisdem vitiis, non una parabola, retrahere omnes, & avocare studet, usque dum ad describendum ipsius iudicii processum dilabatur, finemque responsioni suæ imponat. Quod si initium Capitis *vicefimi quinti* de statu quodam mixto in regno gratiæ accipere volumus, tum nobis videndum est, ne in eodem januam gratiæ claudamus, termini autem peremptorii detestando dogmati eandem aperiamus. Hoc saltem facile apparet, quod, postquam apud Matthæum cap. XXIV. usque ad comma 29. de *Θλίψει* Judæis eventura exposuit, jam deinceps inde a commate 29. ad persequenda ea, quæ *μετὰ τὴν Θλίψιν* illam secutura erant, procedat, & ad *tertiam* quæstionis Apostolicæ, *commate tertio* propositæ, partem respondendo pergat, & tum adventus sui signa, tum adventum ipsum, describat, hominesque de præparatione ad illum adventum commoneat, in iis autem, quæ subsequuntur, usque ad Capitis Matthæi XXV. comma 30. non statum quendam hominum in regno gratiæ mixtum, sed quo in statu, sub initium regni gloriæ, dies ultimus, in eoque adveniens Filius hominis, plerosque fit offensurus, somnolentos nimirum, ebrios, dotium negligentes, suæque salutis incurios, exponat. Ad extremum, antequam aliorum mea se disputatio convertat, id mihi addere liceat, quod & a Divo Gerharo a) pridem observatum fuisse memini, e superioribus scilicet constare, quod Apostoli perspicue de adventu Christi *visibili*, eodem-

---

a) in Harm. f. 732. edit. Hamb.

demque non modo ratione *sui*, sed & ratione *signorum*, spectato, institui postularint, siquidem *περὶ τῶν σημείων τῆς παρουσίας* quaesiverunt. Matth. XXIV, 3. Jam nisi concedatur, Christum Matth. XXIV, 29. Marc. XIII, 25. & Luc. XXI, 25. respondisse *de signis*, sequetur absolum illud, quod istam quaestionis partem respondendo profus omiserit, quandoquidem *Matth. XXV, 30. sq.* (quo uno in loco de extremo die, iudicioque agi, dissentientes largiuntur,) de *signis* utriusque nil legitur. Quod uti Christo, accuratissimo, facillimoque Magistro, temere tribui non debet; sic velint, nolint, dissentientes concedant, *Matth. XXIV, 29. Luc. XXI, 25.* de Adventu Christi ultimo, extremoque die, & utriusque *signis* disputari, quod demonstrandum erat.

§. VI. Alterum II.) petere argumentum possumus a nexu hujus pericopes cum antecedentibus, quoniam loquitur de rebus obsessionem, expugnationem, ac desolationem Urbis Hierosolymorum infecuturis, quod e Matthæi *Cap. XXIV.* patet. Prædicat enim abominationem desolationis stantem in loco sancto, *v. 25.* necessitatem fugiendi e Judæa, *v. 26.* calamitates prægnantibus eventuras, *v. 29.* denique cædem promiscuam, servitutem, dispersionem intergentes, & Urbis profanationem, *Luc. XXI, c. 24.* Post hanc vero calamitatem omnem tum demum apparebit signum filii hominis *Matth. XXIV, c. 29. 30. 100.* Quis ergo arbitretur, Servatorem hic voluisse *ταυτολογεῖν*, & unam eandemque rem, uno & eodem tempore, non modo semel atque iterum docere, sed & priorem perspicuitatem nescio quibus verborum integumentis, & schematibus, involvere? Quin potius, ob verborum nexum, sic argumentamur:

Q. adventus Christi obsessionem, expugnationem, & desolationem U. Hierosolymorum est infecuturus, ille non potest esse

esse Christi ad iudicium adversus rebellem Judæorum Ecclesiam adventus. In obsessione enim, expugnatione, & desolatione U. Hierosolymorum completus fuit Christi iudicis adversus rebellem Judæorum Ecclesiam adventus. Quicquid ergo ipsammet obsessionem, expugnationem, ac desolationem demum insecutum fuit, ad iudicium ipsum Christi regis referri non potest. *Atqui vero adventus, quo de agitur apud Matth. XXIV, 30. Marc. XIII, 26. Luc. XXI, 27. obsessionem, expugnationem & desolationem U. Hierosolymorum insecuturus erat:* De his enim omnibus jam exposuerat Dominus præcedentibus commatibus 15. 16. 19. seq. Unde apud Matthæum v. 29. & 30. conceptis verbis dicitur: NB μετά τήν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, -- NB τότε φανήσεται τὸ σημεῖον, NB post afflictionem dierum illorum, -- NB tunc demum apparebit signum Filii hominis. &c. Quæ verba tantum non eadem Marcus repetit l. c. v. 26. 27. quum ait: μετά τήν θλίψιν ἐκείνην, τότε ὄψονται &c. sic, ut uterque, exserto velut indice, eam ipsam calamitatem, qua de ante, verbis & pluribus, & copiosis, exposuerat Servator, monstrare, ac respicere videatur. Quid igitur restat, quam, ut e verborum, commatumque nexu, fortiter inferamus: *Adventum Christi ad iudicium adversus rebellem Judæorum Ecclesiam hac in pericope intelligi non posse.*

§. VII. Jam porro III) *illud de adventu, & ejus de adventus signis, prodigiisque, agit b. l. Christus, qui dispersionem Judæorum captorum, inter omnes gentes, & conculcationem U. Hierosolymorum a gentibus, ac denique πλήρωσιν καιρῶν τῶν ἐθνῶν, seu complementum temporis, successiva gentium ad Deum adductioni destinati, subsequi debet.* Diferte enim Lucas, ἀκριβέως sibi non immerito vindicans, hoc Cap. XXI, c. 23. 24. Erit, inquit, angustia magna super ter-

terram, & ira super populum hunc, & cadent acie gladii,
 & captivi ducentur in omnes gentes, & NB *Jerusalem calcabitur a gentibus*, donec impleantur tempora gentium.
 Calcabitur, partim *metaphorice*, subjugando illam, & profanando: partim *realiter*, & *physice*, possidendo, & inhabitando, ut *Jac. Tirinus* a) non male explicat. Græcum enim *κατήσεται* utrumque aliquando involvere, pridem ad *Homerum Eustathius* observavit. Docet igitur Dominus, eversas Hierosolymas & possidendas, & profanandas, & contemptim habendas esse, a gentibus, Arabibus, Turcis, Saracenis, usque dum illorum tempora impleantur. b) Sive autem per *καὶ τῶν ἐθνῶν* intelligamus ea, quibus vicissim dominari eadem Hierosolymis debuerunt, quæ *Tirini* c) sententia est; sive illa, quæ gentibus ad Ecclesiam adducendis, divinitus sunt destinata, quod *Beda* d) persuasum est; seu illa, quibus IV. summa gentium imperia durare debent, quod *alii* opinantur; sufficit *ad borum usque finem*, i. e. ad finem usque mundi, ut *Menochius* e) exponit, Hierosolymas calcandas esse a gentibus. Venit enim super eos desolatio usque ad finem, *Dan. IX, 27.* & ira Dei, *εἰς τέλος*, f) i. e. non usque ad excidium Urbis, & Templi, ut cavillantur nonnulli, quum ira etiamnum duret, & graviter se ostendat, sed *usque ad interitum hujus universi*. Nihilominus *μετὰ τὴν Πλίψιν ἐνείκην*, *post hanc calamitatem*, (quæ verba e *Matthæo* & *Marco*, necessario hic repetenda sunt,) eam nempe, quæ dispersionem captorum Judæorum per omnes gentes, & conculcationem Hierosolymorum a gentibus, includebat, evenient signa in sole ac luna,

C

luna,

a) ad *Luc. XXI, 24.* f. 1002. b) *conf. Mülleri Judaismus p. 114.*
 c) *vid. l. c.* d) *Comment. ad Luc. XXI.* e) *In Comment. ad Luc. XXI, f. 150.* f) *1, Thess. II, 16.*

luna, καὶ τότε, & tunc videbunt Filium hominis in nubibus. *Luc. XXI, 29.* Unde sic infero :

Quamdiu duratura est presens dispersio Judaeorum, & conculcatio Hierosolymorum, & tempus successivæ conversionis gentium, tamdiu ille adventus, quo de nostra in Pericope agitur, non est eventurus: idque ideo, quia, post hæc omnia, signa demum adventus, cum adventu ipso, eventura esse dicuntur. Atqui presens Judaeorum dispersio, & conculcatio Hierosolymorum &c. durabit usque ad finem mundi: Saltem multo, quam Reipublicæ Judaicæ, ac religionis everfio evenit, longius duravit. E.

§. VIII. Loquitur IV) de signis, & adventu, ΘΑΛΨΩ, a Pseudo-Christis, & Pseudoprophetis, expectandam, infecururis. Non enim dicit, quod statim obtenebrandum sit cœlum, sed statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, i. e. postquam afflictionibus defuncta fuerit Ecclesia, ut loquitur *Calvinus* a). Affliccio autem dierum illorum non de sola Judææ vastatione, & excidio Hierosolymorum, est intelligenda, utut hæc non excludantur, sed potius hac formula omnes antea recensitæ, prædictæque, calamitates comprehenduntur, adeoque Dominus de omnibus illis diebus, intra quos Pseudo-Christi, & Pseudo-Prophetae surrecturi, Ecclesiamque vexaturi sunt, loquitur, quos quidem usque ad interitum hujus universi duraturos esse, procul difficultate ostendi poterit e Scripturis, in quibus magno consensu traditur, ἐν ἡμέραις κωποῖς, *1. Tim. IV, 1. seq.* ἐν ἐσχάτοις ἡμέραις, *2. Tim. III, 1. seq.* ἐπὶ ἐσχάτων κωποῶν, *2. Pet. III, 3.* ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ, i. e. *tempore Novi Testamenti*, quod Scriptura sigillatim *postremum* nominare solet, quia inde a Messia exaltatione nulla debet nova revelatio expe-

a) In Harmon. ad h. l.

expectari, ut *Franzius* a) ex *Ebr. I, 1.* interpretatur, surrecturos esse ubique locorum, etiam inter Christianos, falsos doctores, seu Prophetas. Argumentor igitur denuo:

Q. adventus, cum signis suis, demum post dies illos, quibus Ecclesia Dei a Pseudo-Christis, & Pseudo-Prophetis, est affligenda, secuturus est: ille per vastationem Judææ, & abolitionem Reip. Judaicæ, non potuit evenisse.

Atqui *Adventus, de quo Lucas c. XXI, 25. sq. exponit, dies illos, quibus a Pseudo-Prophetis affligetur Ecclesia, demum sequetur, quod constat commatibus 21. 23. 24. sq. cum 29. sq. apud Matthæum, nec non comm. 19. 20. 22. cum c. 24. sq. apud Marcum, collatis. Ergo per vastationem Judææ non potuit evenisse.*

§. IX. Urgemus V.) *Explicationes verborum nativas, ac sponte oblatas, tantum non semper anteferri oportere del exortis, vel saltem studio quesitis, multaque arte, ac industria erutis. Quo enim quæque ratio interpretandi simplicior est, & facilior, hoc etiam verior, & solidior esse solet, quum e contrario videamus, interpretationes quorundam aliquando artis, & ingenii multum, veritatis, & soliditatis parum, præstare. Tanta quippe Scripturæ perspicuitas est, ut vel ἀπὸ τῆς ἑξέφης cognosci, & puerum instituire ad salutem possit. 2. Tim. III, 15. Quæ ipsa vero ea potissimum ratione se exerit, quod sententias & veritates suas legentibus, & audientibus, facile insinuat, suaviterque propinat, & offert, ita ut simplicissimus quisque, dummodo animum advertat ad intelligendum, præcipuis saltem in locis, iis assequendis sufficiat. Quin & finis Scripturæ Sacrae id postulat, ut explicationes nativæ arte ac studio quæsitis anteferantur, quod per illas multorum imbecillitati consulitur, qui alioqui, si arte, ac ingenio nihil non*

a) De Interp. S.S. Orac. XXX. p. m. 340. Conf. L. Osiand. in Bibl. adh. l.

metiendum esset, a legendo ac meditando deterrerentur. Facile autem apparet, omnem illam textus nostri explicationem, qua sibi tantopere placent, qui res novas amant, non *nativam*, sed *affectatam*, non *spontaneam*, sed *coactam*, non denique *a verbis oblatam*, sed *in verba intrusam*, esse, quum per eandem, si non omnia, certe extantiora vocabula nativo significatu priventur, & formula tantum non omnes mirifice torqueantur, hac una de causa, ne vanitas interpretationis nimium quantum transpareat, sed ei potius color aliquis, utut mediocris, inducatur. Quid enim frigidius est, quam *Solis* nomine Pontificatum maximum, cum potestate Ecclesiastica, *Lune*, Rempublicam Judaicam cum ritibus suis, *stellarum*, doctores reliquos intelligere, ut *Lightfoot* a), & *Kœnigsmanno* b), persuasum est? Quid coactius, quam *visionem signi* Filii hominis, ipsiusque Filii, de *perceptione mentali* accipere? Quid denique indignius, quam *Φρόσιον* judiciale, *stare coram Christo, ejusque tribunali*, sic enervare, ut tandem nihil amplius, quam bonum sistendi hominis statum, & conditionem, intrepidamque conscientiam, ubi calamitates ingruunt, involvere videatur? Uti ergo hæc longe petita, & studio quæsita, & singulari artificio picta, coacta denique omnia, & contorta sunt, sic iisdem nativa, plana, simplicia, longissime anteponenda esse censemus.

§. X. Non parum VI) confirmandæ receptæ interpretationi inservit pervulgatus Canon: *a proprietate verborum procul evidente, & urgente necessitate non esse recedendum*. Quem ipsum sibi opponendum esse, quum facile posset mente præcipere *Kœnigsmannus*, id sibi negotii datum esse credidit, ejus ut auctoritatem effugeret. Ridet
igi-

a) Lightfoot. T. II. OO. f. 367. b) l. c. §. 9. p. 22.

igitur omnes, & empætarum hujus seculi more, exagitat, eum sibi qui opponere aulint. *Obstreperant nobis*, inquit, *statim, qui ultra Metaphysicam Scholasticorum, & communes recentiorum libellos, (quo Pietistico scommate Compendia, & Systemata notat,) non sapiunt, non esse a litera discendum. Ita equidem novi præcipere Hermeneutas: sed & hoc adjicere nemini: nisi urgeat necessitas. Hæc autem in Propbetis sæpius tanta deprehenditur, quando futura denuntiant, symbolicis verbis, que Propbetarum propria esse, antiquis Ecclesie nostræ Theologis nota res est, ut tum regula sit interpretandi: a litera esse discendum. Mox adjectis ex Jes. XI, 6. & LXV, 25. exemplis, discere postulat, si in his admitterent allegoriam, cur non alibi quoque agnoscerent, ubi similis sit ratio, & cur tropos Biblicos adeo contemnant? a) Ego vero mirari satis non possum, quod, qui omnes a se dissentientes ultra Metaphysicam Scholasticorum, & compendia recentiorum, non sapere arbitratur, tantum ex arte ratiocinandi nondum addidicit, a particulari ad universale non oportere concludi. Recte quidem *Glassius* b) docet, quando Prophetæ futura symbolicis verbis denuntiant, tum regulam interpretandi esse: a litera est recedendum. Sed enim qua exemplorum inductione confirmatum dabit, Propbetas, quoties futura denuntiant, toties symbolicis verbis, tropoque affectis, uti? Jesaias Tyro, *Capite XXXIII.* & *Judææ toti, c. XXXIV.* exitium, prolixo quidem sermone, sed procul figura & schemate, prædixit. Jeremias Civibus suis interitum *c. V.* Jechonia Regi *c. XXXVI.* pessima quæque, Hanania denique mortem ipsam, procul ambagibus, & verborum integumentis, denuntiavit. Et o quam multa *Daniel toto Cap. XI.* cecinit ut vates, verbis tamen usque adeo non symbolicis, aut involutis, ut etiam *Porphyrus* post An-*

C 3

tiochi

a) Vid. Dissert. cit. §. 8. p. 18. b) L. I. Phil. S. tr. IV, sect. I.

tiochi Epiphaniſi tempora ſcripſiſſe demum, a) Hieronymo autem non tam *futura dixiſſe*, quam *præterita narraſſe* fuerit viſus. b) Sic Paulus 2. *Theſſ. II, 3. 4. ſq. 1. Tim. III, 1. ſq.* Petrus 2. *Ep. II, 1. ſq. III, 3. ſq.* de futuris, etiam explicatiſſimo genere ſermonis, tradunt. Servator ipſe, quod mox accuratius perſequemur, quoties de iis, quæ Urbi Hieroſolymorum eventura eſſent, expoſuit, a verbis ſymbolicis & figurato ſermone abſtinuit. Quare ſi Scripturas majori evolviſſet cura Diſſentiens, procul dubio deprehendiſſet, Prophetas, quando futura denuntiant, minime omnium verbis ſymbolicis *perpetuo* uſos eſſe, adeoque contemptum troporum Biblicorum haberi non oportere, ſi vel maxime in explicandis Prophetiis a litera non recedatur.

At, inquires, tum verba omnino figurate accipienda ſunt, ſi proprie intellecta in dogmata fidei, ac pietatis vere ac palam, impingant. Jam dicat mihi aliquis, an in dogmata religionis incurrat hæc Chriſti prophetia, prout ab iis proprie exponitur, niſi diſtorqueant temere voces, & contextum. c) Itane vero in fidei ac pietatis dogmata impingit textus noſtri ſecundum literam interpretatio? Ergo igitur *Lutherus ipſe, Melancthon, Hunnius, Gerhardus, Calovius*, denique noſtratiſ Eccleſiæ Doctores tantum non, præter *Brentium*, omnes, doctrinam, juxta & pietatem, læſerunt, quoniam textum, quo de controvertitur, ſecundum literam intelligendum eſſe putarunt. Et, quia eundem, etiam pro ſuggeſtu, hucdum quotannis eandem in ſententiam explicatum fuiſſe conſtat, ſequitur, quotannis & integritatem doctrinæ, & pietatem ipſam læſam a docentibus fuiſſe. Diſcere autem hoc loco a diſſentiente velim, quodnam illud ſit vel fidei, vel pietatis caput,

in

a) Vid. B. D. Bayeri Diſp. de Vatic. per ignorant. Jenæ 1695. b) Hieron. in præem. Comment. in Dan. T. IV. OO. f. 405. c) Kœnigſman. I. c. p. 19.

in quod verba nostra, proprie intellecta, impingant? Num, ait, adventus Christi ad iudicium extremum, statim post destructionem Hierosolymæ contigit? Num Apostoli huic supervixerunt? num gens Judaica tum vivens, cum hæc loqueretur Christus, ad eum usque superstes fuit? num denique Apostoli, vel alii homines, effugere possunt ista omnia, quæ de hoc iudicio prædixerat Jesus? Nuge, quibus sane pasci Ecclesia non debet, ut ad pietatem erudiatur. Præclara profecto demonstratio. Nam si vel maxime largiamur, hæc omnia falso, & procul fundamento statui: numne idcirco vel doctrina lædatur, vel pietas? Multa procul dubio in Historia, multa in Mathesi, multa in reliquis humanæ sapientiæ partibus, traduntur, quæ non solum otiosa sunt aliquando, sed & plane falsa, quibus tamen neminem vel a sanitate doctrinæ, vel sanctitate morum, retrahi opinamur. Finge hominem, qui Symbolum Apostolicum, ab ipsis Apostolis conditum, Athanasianum, ab ipso Athanasio profectum, credat, qui Donationem Constantini M., qui generationem æquivocam, aliaque id genus, statuatur: falsum procul dubio statuet, sed quibus nec doctrinam salutarem, nec pietatem, lædi existimem. Imo quam multi ab inter-pretibus, etiam ὁρθοδοξοτάτοις, in explicandis Scripturæ locis committuntur errores, quibus tamen eos in aliquod vel doctrinæ, vel pietatis, caput impegisse, non dixerim, quum dentur errores etiam simplices, quos pro hæresibus, aut vitiis etiam, reputasse, est nefas. Quid igitur affirmat dissentiens, in dogmata religionis incurrere hanc Christi Prophetiam, si proprie exponatur? Numne enim in religionem incurrit, statuere, quod Christi ad ultimum iudicium adventus post everisionem Reipubl. Judaicæ, & Urbis Hierosolymorum, sit expectandus? Quod Apostoli de quibusdam

dam adventus illius signis a Servatore edocti fuerint? Quod gens Judaica usque ad interitum hujus universi, in orbe superfutura sit? Quod Apostoli, & sub Apostolorum persona omnes, nullo non tempore ad excipiendum hilari vultu Judicem paratos esse, sunt moniti? Hæc nimirum omnia in religionem incurrere, ac pietati adversa esse, putat dissentiens. Quod autem ipse voces singulas, totumque contextum distorquet, ac lacerat: quod Servatorem *ταυτολογως, και αμεθοδως*, tacite accusat, eundemque verba *facilia, & plana, cum symbolicis, & emblematicis* mutasse statuit: quod ubique a litera, nulla urgente necessitate, discedit: quod adventum Christi adversus Judæos, adeoque everisionem Hierosolymorum post conculcationem eorum a gentibus collocat: quod Filium hominis, Servatorem nostrum, diem sui adversus Judæos adventus nescivisse credit: quod eundem hunc adventum omnibus Palestina incolentibus, laquei instar, supervenisse scribit, quod admonitionem ad preces, & vigilantiam, omnibus hominibus datam, ad solos Apostolos restringit, quod formulas loquendi pragnantes turpiter enervat, quod denique totam de extremo judicio, & fine mundi doctrinam, quantum in se est, corrumpit, eandemque de sede quasi sua deturbare, ac dejicere, nititur, id vero salva cum religione, tum pietate, fieri a se posse existimat.

Pergit: *Dicat mihi deinde aliquis: anne evidenter ex hoc, aliisque locis, pariter demonstratur tropus, si doceatur, quod Christus a vaticinatione de Judaico excidio nondum discesserit ad rem aliam? quod res tum brevi expectandas prædixerit, & iisdem quidem loquendi modis, quibus & Propheta Vet. Testamenti rem eandem expressere.*

Sed enim, quis sibi patiat perfvaderi, Christum vaticinatio-

inationem de excidio Hierosolymorum, uno eodemque tempore, & apud eosdem, semel iterumque repetere, & postquam verbis propriis, & perspicuis, commatibus 18. 19. sq. explicatissime tradidit, eandem denuo verbis dubiis, incertisque, ac emblematicis, reddere voluisse? Nonnulli mirifice sibi placent, quod *Soli, Lune, Stellis*, quod *Cælo*, quod *nubibus cæli*, tropicas significationes tribuere possunt. At quam præposterum id artificium sit, nemo non videt. Sol *Ecclesiam*, Luna *Rempubliam*, Cælum ipsis *Judaam* notat; terræ nomine, non *Orbis terrarum*, sed *Palestina*, venit. Quid autem hoc est aliud, quam *cælum terre miscere*, & *ἑξαὼν, καὶ τὴν γῆν*, pro iisdem habere, quæ duo tamen h. l. sibi perspicue opponuntur? Signa enim dicuntur apparitura *in cælo*, & propter eorum apparitionem, homines trepidare *in terra*. Ex ipso igitur textu figuratus sermo non modo non detegi, sed & revelli potest. Unde & Clericus ipse, a) ingenio alioqui suo nimium indulgens, negare non potest, *proprium horum verborum sensum ultimum iudicium respicere, & nonnulla mundi ipsius consumptionem aptius describere, videri. Quin & Hammondus b) Solem, ac Lunam proprie accipi posse, non diffitetur.*

Sed nec τὰ παρόλληλα figuratum sermonem arguunt. Quin potius iisdem prope formulis, quibus adventum Christi ultimum ad iudicium, vel solus *Petrus 2. Ep. III, 10.* describit, describit quoque nostra in Pericope, suis cum Collegis, *Lucas. Petrus* cælos *ροῖζῆδδν*, & cum resonante ruptura, transituros scribit: *Lucas* virtutes cælorum movendas esse docet. *Petrus* elementa æstu solutum iri: *Lucas* mare æstuatuum esse prædicit. *Petrus* terram, & quæ in ea sint opera,

a) ad Marth. c. XXIV, 30. ap. Hammondum. T. I. b) Hammondus T. I. p. 105. & T. II. f. 464.

opera, exurenda esse affirmat: *Lucas* eundo per partes, Solem & Lunam, obtenebratum iri, & in utroque prodigia eventura esse, denuntiat. Denique, quod imprimis notandum est, *Petrus* venturum esse Dominum scribit, *sicut fur venit in nocte*: iisdem vero verbis, hunc quoque, de quo controversatur, adventum, insinuat Servator *Matth. c. XXIV, 43.* Sicut igitur ex eo, quod aliqua hujus vel illius Psalmi verba in N. T. accommodantur ad Christum, recte inferitur, totum illum, e quo petita sunt, Psalmum intelligendum esse de Christo; sic etiam ex eo, quod verba Servatoris: *Matth. XXIV, 43. Veniet Filius hominis sicut fur in nocte*, *Petrus* manifesto ad doctrinam de ultimo ejus ad judicium adventu, accommodat, merito concluditur, totum illum textum apud *Mattheum* isto de adventu accipi oportere.

At, instat, *si literaliter intelligi volunt, quid de aliis dicent, quos tanquam vera & sincera doctrina tenacissimos doctores suspiciunt? quid de Brentio, & Franzio, qui maximam partem de misero Judæorum, de Hæc, & Majo, qui de Christianorum sub Anti-Christo Romano statu, metaphorice hæc verba intelligi volunt?*

Respondemus primo: auctoritates auctoritatibus, illisque duumviris, *Brentio*, & *Franzio*, sexcentos alios apponi posse. Deinde *Brentius*, & *Franzius*, non omnino, sed qua partem aliquam, hunc textum tropice intelligendum esse existimant, fatente *Kœnigsmanno*. *Hæc* nihil definit, sed omnia in medio relinquit. *Majus*, qua religione tractare soleat SS. literas, *petitionis quartæ in Oratione Dominica* turpissima detorsione, aperuit. Quam, solidissimis a me rationibus rejectam, postquam non argumentis, sed duobus famosissimis libellis, defendere studuit, omnem tum piæ veritatis, tum vere pietatis opinionem, apud Bonos, & rerum non imperitos, de-

decoxit. Hujus igitur interpretationibus parum, aut nihil, tribuo. Veruntamen, *si erroneum est*, inquit, *a litera discedere, quid de veteribus, juxta & recentioribus, dicent, qui de judicio extremo hæc capiunt verba, & tamen ipsi quoque mystice exponunt.* Respondemus: Distingvere dissentiens debebat inter legitimam textus interpretationem, & qualemcunque illius accommodationem. Qui mystice textum controversum exponunt, hi *literam* minime deserunt, sed potius *literalem* sensum jam erutum mystico *fundamenti* loco substernunt, & solummodo mystice illum tractando, quam varie erutus sensus *literalis* accommodari, & nunc huic, nunc illi usui inferuire possit, ostendunt, eoque ipso *literam* non esse deserendam nos admonent.

§. XI. Repugnat VII) mori, ac instituto Servatoris, *in familiari cum Apostolis colloquio verbis figuratis, ac symbolicis, usum esse.* In sermonibus quidem ad populum habitis fere adhibebat parabolas, & sine parabolis vix loquebatur ad eum: κατ' ἰδίον vero πάντα ἐπέλωσε discipulis Marci IV, 34. h. e. parabolas evolvit, vinculis expediavit, planiore sermone reddidit. Hinc Philologus ad Elmum H. Hardtius a) non male: *Coram Judæis*, inquit, *Christus implicite dicere sœvit, recte sub figurarum umbris, parabolis usus, & enigmatibus, oratione arguta, velut ligata: Verum privatim, apud discipulos, misit illa, abstinuit ab omnibus istis, explicite & plane, atque perspicue disseruit, sermone usus familiari, a figuris libero &c.* Res ipsa etiam, & Scribarum divinorum historia ostendit, quod Servator suis cum discipulis collocutus privatim, maxime vero de re quadam subdifficili, & ardua, interrogatus, plano, proprio, simplicique sermonis genere sit usus. Jam, quum

D 2

Christus

a) p. 34. Præfat. in Luth. Comment. in totam S. S.

Christus ea, quæ apud alios, publice, sed per parabolas, & *ὡς ἐν αἰνύμασι*, dixerat, privatim exposuerit discipulis, & iis, quæ aliquid in recessu habere videbantur, suas veluti glossas, & commentationes adjecerit, &, quid e.g. per *semen, agrum, zizania, triticum, petram, sentes*, alia, intelligi debeat, aperuerit, quis credat, eo ipso tempore, quo privatim ad Eundem adibant, & quæstiones arduas afferbant, seque institui postulabant quatuor discipuli, non modo verbis figuratis, ac symbolicis, uti, sed & difficilibus difficiliora superaddere voluisse? Recte denuo Philologus laudatus: a) *In privatis colloquiis Christus enigmata omnia dissimulavit, intermisit, seposuit, non adhibuit: aperte, & dilucide, omnia pronuntiavit, quæ dixit. -- & in privatis discursibus seposuit, liquit, misit grandiores tales figuras. &c.* Quod si vero facere cum dissentientibus volumus, tum in privatis, & familiaribus cum discipulis colloquiis non solum figurato, implicito, ac involuto, sed & multo, quam apud populum, difficiliore, ac sublimiore, dicendi genere, usus est Servator, quod tamen ejus ab ingenio, & more, ac instituto, perpetuo alienum est.

§. XII. Imo vero VIII) inductione exemplorum ostendi potest, quod *Christus, quotiescunque sigillatim devastationem Judææ, deletionem Urbis & templi, ac eversionem totius reipublicæ Judaicæ prædixit, toties rem omnem plano simplicique sermone edisseruerit.* In Scripturis equidem legimus, Servatorem nostrum, nec semel vaticinatum fuisse, nec semel Urbi Hierosolymorum, ac genti Judaicæ, ultima denuntiassè. Denuntiavit Hierichunte, in domo Zacchæi *Luc. XIX, 28.* in monte Oliveri, cum proxime abesset ab Urbe, *l. c. c. 42.* in templo, *Matth. XXII, 7. XXIII, 37.* denuo sedens

a) l. c. p. 27.

dens in monte Oliveti, e regione templi, *Matth. XXIV, 6. sq.* Semper autem plano, simplici que sermone denunti-ans est usus, eo procul dubio consilio, quo tanto facilius ab omnibus intelligeretur. Deus enim, pro admiranda bonitate sua, quo certius imminet, quo propius absunt, calamitates, hoc planius, hoc disertius, easdem denuntiare solet. Dilucida imprimis est *Luce* narratio *Cap. XIX, c. 41, 42, 43, 44*, quum ait: *Ut appropinquavit Iesus, videns civitatem, flevit super illa, dicens: Si cognovisses & tu, & quidem in isto die tuo, quæ ad pacem tuam pertinent, curares: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & cingent te, & coangustabunt te undique. Et solo æquabunt te, & filios tuos, qui in te sunt: & non relinquent in te lapidem super lapide: eo, quod non cognoveris tempus visitationis tue.* Quid planius, quid simplicius, dici a Jesu potuisset? quem tamen h. l. *vaticinatum fuisse*, negent dissentientes, si possunt. Numne vero credibile est, Servatorem id ipsum, quod coram multitudine, auscultante præcedentium & insequentium caterva, *plane, ac propalam*, dixerat, *privatim*, & apud suos, obscurare denuo, & nescio quibus symbolis, involvere, crucemque immerentibus figere, voluisse?

§. XIII. Denique si IX) *ad singularum vocum, & formularum explicationem* descendere fas est, parum abfuerit, quin pro earum prope numero elicere ex iisdem argumenta queamus. Loquitur enim

1) *de adventu cum συνοχῇ τῶν ἐθνῶν, in terris conjungendo*: loquitur de ἐπερχομένοις τῇ οἰκισμένῃ, seu iis, quæ super ventura sint orbi habitato, apud Lucam *Cap. XXI, 25. 26*. Quis vero ausit dicere, calamitatem Judæorum in Palæstina, &

D 3

Syria,

Syria, ad omnes promiscue gentes redundasse, vel, oppressis bello Israelitis, totum terrarum Orbem usque adeo afflictum fuisse, ut homines, quo se vertere debeant, ignorarint? Non desunt, quibus persuasum sit, errari ab interpretibus in eo, quod per τὴν γῆν die Erde, vel totum terrarum orbem, intelligant, quum tamen intelligere debeant, das Land, regionem scilicet Palestinam, qua non raro τῆς γῆς, vel etiam τῆς οὐραμένης, nomine veniat in Scripturis. Quod posterius utut non diffitear, nego tamen, nostro in textu hæc verba hoc significato accipi posse, propterea, quod non solum τοὶ Ἰσραηλιται, numero multitudinis, τῇ γῇ tribuuntur h. l. sed & eadem dicuntur, habitare super facie, πόσις τῆς γῆς c. c. 27. & 35. quod utrumque vereor, ut ad unam Judæam commode possit applicari. Neque etiam est, cur quis ad Luca Cap. XXI, comma 35. se recipiat, cum in hoc non, e terra profugere, sed futura effugere, jubeamur. Quo ipso autem non excidium Urbis, vel calamitates Judæis imminentes, sed anxietatem cordis ob adventum Judicis, metum rigorosi examinis, gravissimi supplicii, aliaque id genus, respicere Dominum, hinc patet, quod eidem intrepidam coram filio hominis consistentiam, & læta sententiæ expectationem, opponit.

Königsmannus hac in disputatione nonnullam liberalitatem ostendat, & dicit: *Est terra non raro Canaanæam, & gentes speciatim denotent Judæos, in πολλοὶ Ἰσραηλιται, καὶ μετέωροι, diversi, & tempore Christi per Judæam, Galileam, Ituræam, & Abylenen, dispersos: nolle tamen sese amplitudinem vocum citra necessitatem restringere. Id innui a Luca, tantam fore afflictionem Judæorum, ut nullum sit habitura exemplum par. Hinc terram, qua patet, pervasuram fuisse Tragici hujus famam exempli, & ad omnes nationes perventuram &c.* Mirum vero

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. 31

vero interpretem, qui equidem a restrictione sibi temperat, interim tamen extendendo peccat. Numne enim e devastatione Judææ, ac everfione Reipublicæ Judaicæ, talem συνοχὴν capere poterant omnes gentes, qualem experiuntur, qui *vel æstu febrili jactati huc illuc sese provolvunt, (quam vocis hujus vim esse Dissentiens docet,) vel qui carcere tenentur conclusi, vel arcta obsidione cinguntur?* Annon quod Hierosolymis, & Judæorum reipublicæ evenit, haud ita multo ante Carthagini, & Carthaginensium imperio, evenerat? ob cujus tamen everfionem gentes omnes in terra trepidasse adeo non legimus, ut etiam ab eo tempore numero plurimas nationes, & vel ipsos aliquando servos, duce *Spartaco*, Romanis rebellasse, deprehendamus. Quis *Scythas, Slavos, Sarmatas, Germanos, Celtas*, extremosque *Indos*, t. t. vel inaudisse quidquam de Hierosolymis deletis, vel, si audiverunt, tantam συνοχὴν, quanta hoc loco, fatente *Königsmanno*, innuitur, concepisse dicat? Συνοχὴ isthæc oritura erat non e *sensu presentium*, aut *fama præteritorum*, vel consideratione tragici in Judæos statuti exempli, ut dissentiens opinatur, sed NB ὑπὸ φόβῳ, καὶ προσδοκίῳ τῶν ἐπερχομένων, e metu & expectatione futurorum, ut loquitur *Lucas comm. 23.* Judæos autem tantum abest metu imminentis belli, excidiique, συνοχὴν aliquam perferuisse, vel exanimatos concidisse, ut etiam illatum jam a Romanis bellum fortissime exceperint, ac omnem tantum non calamitatum humanarum sensum exuerint. Adhæc Romanæ gentis imperium tam late paterebat tum temporis, ut vel in ipsa Scriptura S. τῆς οὐρανίου nomine veniat *Luc. II, 1.* Quis vero gentes imperio illi subjectas, quarum etiam non pauca adversus Judæos, & Hierosolymas, arma tulerunt, utpote *Syri, Arabes, Egyptii,*

ptii, Phœnices, Itali, Hispani, Græci, eam ad rem trepidasse, vel ex eadem horribilem *συνοχήν* concepisſe putet, cuius ipsi, suo quodam modo, auctores erant? Imo verò ceteræ nationes ob excidium U. Hieros, & everſionem Reip. Judaicæ usque adeo non defecerunt animis, ut etiam sumptis hinc ansam, passim insurgendi in Judæos, eosdemque superbius tractandi. Quod quidem *Antiochenos* in Syria, & alios etiam, fecisse, *Josephus* testis est, a) qui, *confero bello Judaico, odium adversus eos apud omnes in nervum prorupisse*, scribit. Trepidarunt igitur *Judei inter omnes gentes*: gentes omnes ipsæ non trepidarunt tum temporis: tum vero trepidabunt omnes, quando signa evenire in Sole ac Luna, & sibi severissimum judicem, huic universo finem, imminere, intelligant.

§. XIV. Loquitur Dominus 2) de adventu suo *in nubibus, eodemque visibili*, dicendo: *Καὶ τότε ἀφουται τὸν υἱὸν τῆ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυναμείως, καὶ δόξης πολλῆς, Luc. XXI, 27.* Quibus quidem verbis describi ultimum Christi ad judicandum vivos & mortuos adventum, num diffiteri quis poterit? Eadem enim prope modum adhibet Servator *Matth. XXV, 31.* quum ait: *Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτῆ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτῆ &c.* quem locum de extremo judicio, Christi que, ad id instituendum, adventum, intelligi oportere, ipse dissentiens largitur. Cave obvertas: Non quidem *visibilem*, nisi per effecta, sed *efficacem* adventum innui: *Aspectabilem* e verbis Christi, prophetico stylo conceptis, extorqueri vix posse.

a) De B. Jud. L. VII. c. 21. f. 973. καὶ ὃν καιρὸν ὁ πόλεμος ἀνακεκήρυκτο, -- τὸ κατὰ τῶν Ἰουδαίων NB παρὰ πᾶσιν ἡμῶς μίσος.

posse. *Visere enim apud Prophetas idem esse*, quod ex iudicio aliquo, in visum incurrente, mentē quid concipere, h. e. *persentiscere*. Dicit ergo: *Visuros esse Judæos*, sed modo ei œconomia temporis conveniente, h. e. ultorem experturos Filium hominis. *Visuros esse oculis non corporis, sed mentis, nec sedentem solum visuros esse, sed & venientem in nubibus* &c. At vero a) supra ostensum fuit, a proprietate verborum temere discedendum non esse. Perspicue autem h. l. dicit Dominus: *τότε ὄψονται, tunc videbunt* Filium hominis. Deinceps b) Christum Servatorem etiam tum, quum ageret Prophetam, sigillatim, quum Hierosolymis extrema denuntiaret, stylo Prophetico, i. e. symbolico, ac figurato, non semper usum esse, pariter e superioribus jam constat. Porro c) adventus Christi *in nubibus*, stylo Novi fœderis, ultimum, *visibilemque*, Christi adventum notat. Tum vero d), si Solis ac Lunæ defectus interitum Pontificatus summi, & Reip. Judaicæ, significant, quod Dissentiens affirmat, qui poterit hoc loco adventus Domini ad iudicium contra rebelles Judæos intelligi, quum utriusque, & Pontificatus, & Reipublicæ interitus, iudicium illud secutus, vel certe cum eodem connexus, fuerit, hoc autem loco defectus Solis & Lunæ adventui ipsi manifesto anteponantur, quoniam signa erunt in Sole, ac Luna, *καὶ τότε, & tunc videbunt Filium hominis? Luc. XXI, 27.* Sequeretur hoc modo, Judæos non ante persentiscisse, & expertos fuisse ultorem Filium hominis, quam Sol & Luna defecissent, i. e. Pontificatus maximus, & rota Respublica exspirassent, quod est absurdum. Denique e) si *videre* h. l. id est, quod *persentiscere*, ac *experiri*, qui dici poterit, Judæos eum jam expertos esse ultorem, qui, advenire se velle ad ulciscendum, signis, ac prodigiis, solummodo indicabat?

E

§. XV.

§. XV. Eo de adventu 3) h. l. sermo est, *post quem Dominus mittet angelos suos, & congregabit electos suos, a quatuor ventis, a summo caelorum, usque ad terminum eorum.* Hæc enim verba prædictionem signorum, & apparitionem Filii hominis, sequuntur apud *Matth. Cap. XXIV, 31.* Quæ quidem uti secundum literam, *de collectione salvandorum, per angelos, in extremo die,* accipienda esse putamus; sic alii, ne quid *proprie* dictum huic textui relinquunt, diversimode accipiunt. Quidam intelligunt *de mirabili Christianorum,* qui vixerant inter Judæos, *συνίξει,* & ab interitu communi *preservatione,* ac ea sigillatim, qua fideles Christi servi evocati migrarint una in oppidum *Pellam,* Decapoleos urbem, trans Jordanem, *Eusebio* teste a). Sed enim primo *Eusebius* l. c. Christianos non e tota Judæa coactos, sed solum, qui eo usque Hierosolymis habitarent, urbe excessisse, & Pellam migrasse scribit. Parum deinde abest, quin hic *Eusebii* auctoritatem in dubium vocem, quum *Josephus* doceat, b) Pellam ab *Alexandro Jannæo,* Principe Judæorum, non ita multo ante, quam nasceretur *Servator,* solo æquatam, orta vero *ultima* Judæorum seditione, *denuo* ab his, cum *Scythopoli,* *eversam* fuisse, ut adeo nullum Christianis per fugium præbere potuerit, c) Maxime omnium reclamatione amplitudo collectionis, siquidem congregandi electi dicuntur *ἐν τεσσαράκων ἀνέμων, ἀπ' ἀνέμων ἰσχυρῶν, ἕως ἀνέμων ἀυτῶν,* quæ quidem verba collectionem piorum e toto terrarum orbe arguere, vix poterit negari.

Nec est, quod quis obvertere velit: hæc cum relatione ad præcedentem *γῆν* dicta esse, quæ sicut de regione Judææ intelligenda sit; ita hanc quoque amplitudinem terræ ad omnia ejus climata, vel quaquæ pateat, adstrictam, intelligi

a) H. E. L. III. c. 5. b) Antiqu. Jud. L. XIII. c. 23. f. m. 462. c) de B. Jud. L. II, 19. f. 813.

ligi oportere. Hoc enim pacto incertum per æque incertum probatur, quum h. l. per τὴν γῆν non unam Judææ provinciam, sed totum terrarum orbem, intelligendam esse, suo jam loco evictum sit. Obstat etiam formulæ, quam Christus adhibuit, momentum, quod tantum est, ut restrictionem ad solas Judææ partes non patiat. Utut enim forte alicubi τῆς γῆς nomine sola Judæa veniat, nullo tamen exemplo poterit ostendi, eandem solam, vel *cælorum*, vel *cæli & terra*, nomine in Scripturis indigitari, quum tamen electos a *finibus cælorum*, Matthæus, a *finibus cæli usque ad fines terra*, Marcus, colligendos esse ostendant. Quod ceteroquin ex Epiphonio a) affertur ab angelo prius in somnis monitos, *χρημοὶ δέντας πάντας τῆς μαθητῶς*, urbe excessisse, eruditum quidem, nec tamen sententiæ nostræ convellendæ idoneum, est. Nimium enim quantum a se invicem differunt, *electos ab angelis ex omnibus terrarum partibus colligendos, & pios omnes per angelos in somnis, ut fugerent, monitos fuisse.*

Alii, & in his Kœnigsmannus, b) Lightfooti, c) pro more, auctoritatem secutus, de *Apostolis* intelligit, *concione sua electos e quatuor orbis partibus convocaturis.* Qua vero detorsione nihil concipi frigidius, aut coactius, potuisset. Etsi enim τ) ἀγγελοι, καὶ ἀποστολοι, vi vocis, coincident, placuit tamen Domino, duodecim, quos elegerat, non ἀγγέλως, sed ἀποστόλως, nominare, *Lucæ VI, 13.* Quibus etiam hunc titulum eo usque proprium esse voluit, ut aliquando in Scripturis Sacerdotes, Episcopos, & Presbyteros, *Angelorum* venire nomine legamus, Apostolos venire, non legamus. 2) Quia Filius hominis h. l. primum venisse, deinceps demum angelos suos misisse legitur, sequeretur,

E 2

Christum

a) Conf. Dn. D. Zeltneri Disp. de Signo Filii hom. §. XXXV. p. 26.

b) l. c. §. 13. p. 36. c) Lightfoot. T. II. OO. f. 367.

Christum demum NB *post everfionem* Urbis Hierof. & Reip. Judaicæ ablegasse ad concionandum Apostolos. Quod falsum esse, actus Apostolici, & Pauli cum primis testimonium, ostendunt, qui, superstite se, ac vivo, *prædicatum esse Evangelium omni creaturæ, quæ sub cælo est*, testatur, *Col. I, 23.* Quem tamen, antequam Gens Flavia, quæ Judæos subegit, & Hierosolymas delevit, rerum potiretur, capitis supplicio affectum fuisse, veteres testantur. Nec obstat, quod *Matth. XXII, 9. 10.* servi quidam, etiam post interfectos latrones, i. e. Judæos, missi ab Hero dicuntur, qui alios invitarent ad nuptias. Hoc enim solummodo innuitur, regnum domini primum Judæis, postea vero, quam hi rejecerant, gentibus offerendum fuisse. Quod posterius quum ad hoc usque tempus evenire videamus, quid mirum, in parabola dici, etiam post interfectos latrones servos ablegatos fuisse ad hospites invitandos? Sed quid in his deducendis prolixus sum, quum 3) locus *παιδείας* *Matth. XIII, 48.* rem prorsus conficiat. *Mittet*, inquit, *Filius hominis* angelos suos, & colligent e regno illius omnia offendicula, i. e. scandalizantes, quod e sequentibus patet, siquidem τὸ κολῆ h. l. non est mere *copulativum*, sed ἐξηγητικόν, ut *Jo. X, 13.* unde additur, & eos, qui *patrunt iniquitates*. Si quæras, quo tempore, aut quo sub adventu, illud futurum sit? respondet ipse Dominus, commate præcedente 40. ἐν τῇ συντελείᾳ τῆς αἰῶνος τέτε, *in consummatione seculi hujus.* Unde sic infero: *Quo tempore Deus mittet angelos suos, & colliget e regno suo omnia scandala, & eos, qui patrunt iniquitates, mitterque in caminum ignis, (in infernum,) eodem tempore mittet angelos suos ad colligendos electos a quatuor ventis, & ab uno vertice cæli ad alterum, quia, ut reprobis electis, & injustis justis, perpetuo opponuntur; sic quo*

quo tempore angeli mittentur, & colligent injustos, ac reprobos, eosdem velut e latibus protrahendo, cogendo, ad iudicem adducendo, ad inferos derrudendo; eodem quoque tempore mittentur, & colligent electos, eosdem convocando, ad Christum adducendo, in spem præsentissimam vite æternæ erigendo, denique ut sanctos Dei manipulos in illa Domini messe affervando. Unde & *comm. 42.* reprobis ploratus, ac stridor dentium, in camino ignis; iustis autem splendor, Solari similis, in regno Patris *comm. 43.* denuntia-
tur. Jam vero Dominus mittet angelos suos ad colligenda scandala, vel homines scandalosos, ἐν τῇ συντελείᾳ τῆς αἰ-
ῶνος τέτης, c. 41. id est, in fine mundi. Nec enim quen-
quam usque adeo absurdum fore crediderim, ut cavillari
velit, hanc formulam non de consummatione sæculi, sed sine
ævi Mosaici, intelligi oportere, quoniam alioqui sequeretur,
messam, de qua loquitur Dominus, fuisse excidium U. Hie-
rosolymorum, & devastationem Judææ: Apostolos signi-
ficari per Angelos, eosdemque collegisse t. t. omnes ho-
mines improbos, & coegisse, intra Urbem Hierosolymo-
rum, ut in eadem torquerentur, velut in camino ignis, alia-
que id genus. Invieta igitur argumentandi ratione conclu-
do: Non ante, quam ἐν τῇ συντελείᾳ τῆς αἰῶνος τέτης, seu
fine hujus universi, mittendos esse angelos, ad colligendos ele-
ctos, a quatuor ventis, & ab uno summo cælo ad alterum,
adeoque collectionem illam sub excidium U. H. vel Christi
Regis adversus rebelles Judæos adventum, quod Dissentiens
putat, non evenisse. Addo 4) quod Dominus *Matth. XXIV, 31.*
dicit, mittendos esse Angelos μετὰ σάλπιγγος Φωνῆς μεγάλ-
λης, cum tuba magni clangoris. Quod equidem non de prædi-
catione Evangelii, sed tuba ultima, qua excitandi sunt mor-
tui, intelligi oportere, Apostolus docet *1. Cor. XV, 52.* &

1. *Theff. IV, 16.* Utut enim Evangelii promulgatio aliquando nominetur *Φθόγγος*, ut *Rom. X, 18.* vel etiam *Φωνή τῶν προφητῶν*, *Act. XIII, 27.* aut *Φωνή μεγάλη Apoc. XIV, 7.* nullibi tamen in Scripturis, quod meminerim, nominatur *σάλπιγγς Φωνῆς μεγάλης*, quippe qua non hominibus, sed angelis, seu creatus quis sit, seu increatus, semper tribuitur. Quoniam igitur Matthæus talibus de angelis loquitur, qui *μετὰ σάλπιγγος Φωνῆς μεγάλης* mittendi sint, recte infero, non Apostolos, eorundemque vocem, qua Evangelium promulgarint, sed bonos illos spiritus, quos angelos cum Scriptura nominare solemus, hoc loco intelligi, quippe qui, jussu Filii Dei, magno cum clangore per tubam edito, apparituri, & imperata facturi sunt.

§. XVI. Eo de Adventu 4) loquitur Dominus, *quocum ἀπολύτρωσις ab omni malo conjuncta est.* Dicit enim: *His incipientibus fieri, suspicite, & attollite capita vestra, quoniam appropinquat ἀπολύτρωσις, liberatio vestra. Luc. XXI, 28.* Quæ verba *H. Grotii* oculos eo usque perstrinxerunt, ut subjecerit: *Nunc judicium universale, ἀπολύτρωσις nostram continens, explanate edisserit.* a) Varie quidem in Scriptura vocabulum *ἀπολύτρωσις* sumitur. Aliquando notat redemptionem acquisitam, seu liberationem a jure prætenso Diaboli, ut *Matth. XX, 28. Ebr. IX, 12.* aliquando redemptionem jam applicatam, seu actualem a tyrannide Diaboli, & reatu, dominioque peccati, in justificatione, ac renovatione, liberationem, ut *Luc. I, 74. II, 3. Col. I, 13.* Aliquando futuram piorum ab omni miseria, etiam fomite peccati, liberationem, ut *Rom. VIII, 23. I. Cor. I, 30.* *Kæningmannus* per *ἀπολύτρωσις* h. l. intelligit partim beneficium

a) in not. ad Matth.

nefium Dei, quo Apostoli non solum *horribiles calamitates Judæis divinitus immixtas, evaserint, sed vitæ quoque æternæ hereditatem adire potuerint*: partim illud, quod integer Christianorum cætus, per subactionem Judæorum in Palæstina, & alias, *ab horum injuriis, & impetuosis vexationibus fuerit vindicatus*. Sed quis non videat, aliud esse *imminentes* quidem, sed *nondum toleratas*, Judæorum calamitates *evadere*, aliud *a calamitatibus jam incumben- tibus, liberari*. De posteriori, non priori, loquitur hic Servator. 2. *Brentius* ipse, cujus ad auctoritatem alioquin se recipit Dissentiens, ex parte saltem, *de consecutione beatitudinis* accipit, eoque ipso receptæ interpretationi accedit. 3. Qui dici potest, Apostolos tum demum, quum Dominus jam in procinctu esset, castigandi Judæos, jamque signa in Sole & Luna evenissent, i. e. ut Dissentiens interpretatur, Pontificatus Maximus, & Respublica Judaica ever- sa essent, imminentes Judæis calamitates evadere debuisse, qui pridem in universum terrarum orbem digressi, tempestive iis subtraherentur? 4. Quod ad reliquum Christiano- rum cætum attinet, falsum est, eum per hunc ipsam Christi adversus Judæos adventum, a Judæorum injuriis, & vexationibus liberatum fuisse. Etsi enim hi suarum, in Christi & Christianos, injuriarum, acerbissimas pœnas dede- runt, iis tamen nihilo vel meliores, vel mitiores effecti sunt. Trajano enim imperante in *Ægypto*, circa *Cyrenen*, ducenta hominum millia, in iisque multos Christianos acer- bissimis suppliciorum generibus sustulerunt. a) Non ita multo post horribili seditione excitata, duce *Bar-Coche- ba*, non modo adversus Romanos arma sumplerunt, ve- rum etiam Christianos, nisi Christum negarent, atrocissi- mis

---

a) Xiphilinus in Dione. & Hulsus in Theol. Jud. p. 414.

mis suppliciis damnarunt. a) Quum Julianus, rerum potitus, frena eorundem libidini laxasset, cædibus, & incendiis, in Christianos, eorundemque per Palæstinam templa, grassati sunt. b) Sub initium seculi quinti, *Alexandria*, noctu, templum urbis primum ardere, vociferati sunt, ac currentibus vero ad restringendum Christianis, cædem eorundem promiscuam ediderunt. c) Imperante Justiniano, *Cæsarea*, irruerunt in Christianos, multisque interfectis, & templis incensis, ipsum Civitatis præfectum neci dederunt. d) Seculo ineunte septimo, *Antiocheni*, horribili excitato tumultu, cives numero plurimos interfecerunt, domos incenderunt, ipsum Sacrorum in Urbe Antistitem, Anastasium, trucidarunt. e) Saporem quoque Regem Persarum, crudelissimum tyrannum, in Christianos concitarunt. f) Denique *Justinus* queritur, quod Judæi Christianis multo sint infensissimi, g) & quoties possint, necem inferant. h) Idem *Socrates*, i) & *Sozomenus*, confirmant, quorum posterior *Ἰσραὴλῆς μισεῖ ἀπόνοδος ἔχειν πρὸς τὰς χριστιανούς*, docet. k) Quis igitur per U. Hierosolymorum excidium, & vastationem Judææ, ἀπολύτρωσιν quandam Christianis evenisse existimet? Demus autem, s) illum per adventum Apostolos, omnesque Christianos a Judæorum vexationibus liberatos fuisse: quantillæ, quæso, res gratiæ fuisset, Apostolis, & Christianis, liberationem ab *Judæorum insultibus* promittere, & nihilominus eosdem sub vexationibus gentilium, multo gravioribus, relinquere?

Hæccine

- a) Justinus in Orat. ad Antonium Imp. f. m. 72. b) Ambrosius Epist. 28. c) Hulf. de Theol. Jud. p. 415. d) Baron. ad A. C. 555. n. 19. e) Auctor hist. miscellæ L. XVII. n. 7. f) Sozom. L. V. H. E. c. 22. g) l. c. h) In Dial. cum Tryph. Jud. f. 234. i) H. E. L. VII. c. 13. k) H. E. L. V. 22.

Hæcine ἀπολύτρωσις tanti ponderis, momentique fuisset, ut eam propter suspicere Apostoli, & capita attollere debuissent? Intelligitur ergo ἀπολύτρωσις plena, & numeris omnibus absoluta, cujusmodi *Chrysolomo* a) dicitur καὶ θάρρα, quæ tum dabitur, ὅταν μήτε ἁμαρτήματα ἢ, μήτε ἀνθρώπων, μήτε ἀναιμιῶ μετὰ πάντων ᾶμεν, quando neque peccata fuerint, neque afflictiones, & infirmitates humane, neque promiscue fuerimus cum omnibus, etiam impiis. Hæc est illa, quam Paulus ἀπολύτρωσιν περιποιήσεως nominat, *Eph. I, 4.* vel quæ spectat ad illos, quorum est περιποιήσις, vel quæ conjuncta est cum possessione hereditatis, aut fruitione vitæ æternæ. b) Hæc cum signis in Sole, ac Luna, & adventu Christi visibili coharebit: hæc collectionem electorum ex omnibus terræ plagis sequetur: hæc denique tantam est paritura lætitiā, quanta in deductione piorum ad gloriam est expectanda.

§. XVII. Tali de adventu loquitur, 5) *quem æstati simile regnum Dei Luc. XXI, 30. sit excepturum.* Ideo enim petit similitudinem a ficu, quæ ubi gemmas protrudit, æstatem adesse indicat. Sic etiam his incipientibus fieri, tum præsto erit regnum Dei, æstati simile futurum. Hoc autem aliud, quam gloriæ regnum, esse non potest, quippe quod cum æstate ratione non una conferri potest. Uti enim 1) æstas naturalis tempestates, molestias, & injurias hyemis; sic regnum gloriæ, & felicitas æterna calamitates, & miserias, hujus temporis, excipit. 2) Ut in æstate per messorum colliguntur fruges; sic ineunte gloriæ regno colliguntur ab angelis electi. Ut 3) per æstatem omnia personant laudibus & hymnis; sic in regno gloriæ Numen

F

a Cœ-

a) Serm. II. in Cap. I. ad Ephes. b) Vid. Dn. D. Sonntagl Sche-
dia Parallelograph. ad Pericop. Evang. p. 13.

a Cœlitis perpetuis carminibus celebratur, & piis, festisque gaudiis omnia resonant. Alius igitur, quam *ultimus* Christi ad judicandum omnes homines adventus, intelligi a Servatore non potest, quippe qui solus tali cum ætate cohæret.

Allusionem vocabulorum ΨP & ΨP , quorum illud *astutem*, hoc *finem*, Ebræis notat, quam interpretationi suæ prætexit *Kœnigsmannus*, a) non improbo, dummodo illud mihi pace illius adjicere liceat, finem non *Oeconomie Mosaicæ*, quod ei persuasum est, sed *finem rerum omnium*, & cum liberatione ab omni malo conjunctam, intelligi oportere. Esto, Patres nonnullos hanc de ficu similitudinem ad statum Judaicum transtulisse. Nihil hoc nostræ opinioni nocere potest. Aliud enim est, sensum literalem eruere, aliud, erutum huic, vel illi, argumento accommodare. Dummodo, qui a nobis dissentiant, rectam, insitamque verbis, sententiam nobis relinquerent, de accommodatione illius arbitraria nollemus cum quoquam temere concertare. At hoc est ipsum, quod doleo, *Kœnigsmannum*, studio pingendæ, ac incrustandæ sententiæ, loca tantum non omnia, quibus de fine hujus universi, ac ultimo die, agitur, quæque hucdum, magno interpretum consensu, de iisdem accepta sunt, ad finem ævi Mosaici, & diem excidii Hierosolymitani, transferre. Hac enim via si procedere liceat, persuasissimum habeo, posse nobis totum doctrinæ Christianæ caput, quod *de novissimis* inscribitur, eripi, quum istæ si adhibeantur fidiculæ, nihil facilius sit, quam illum quoque, quem prope unicum nobis relinquit novaturientium audacia, locum *Matth. XXV, 30. sq.* ad finem Oeconomiae Mosaicæ trahere, adeoque, ob defectum probati-

a) in Dissert. cit. §. 14. p. 39.

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. 43

bationis e Scriptura, quicquid de resurrectione mortuorum, extremo judicio, & fine mundi, hucdum nostrate in Ecclesia traditur, in dubium vocare.

§. XVIII. Eo de adventu Dominus agit, qui 6) *cum caeli, terraeque, transitu cohaerebit.* Caelum enim, & terra tranfibunt, verba autem mea non transibunt, dicit *Luc. XXI, 33.* *Koenigsmannus* a) torquet more suo haec verba, & p. 43. ita interpretatur: *Interibit Ecclesia Judaeorum & politia, ac novum erit caelum, & nova terra. Jes. LXV, 17. LXVI, 22.* Nimirum ne quis nobis locus ad ostendendum hujus universi interitum, facile relinquatur. Dabo autem tantisper, significari h. l. Ecclesiae, ac politiae Judaicae interitum. Hoc unum, quoniam caelo, & terrae praeteritis, novum caelum, & nova terra, ejus pro sententia, succedet, discere hic velim, quanam illa sit nova politia, & novus reipublicae Judaicae status, isque melior, quam prior fuit, qui in locum veteris, & ejus, quae transferit, terrae, locum successerit? Aut, si politia respectu Christianorum intelligi debet, ostendatur, oro, quanam Respublica, aut quodnam Imperium novum, post terrae veteris, i. e. *politiae Judaicae*, transitum, conditum sit a Christianis, quos equidem, post excidium U. H. in politia fuisse, nunquam vero peculiarem politiam, vel rempublicam, constituisse scimus. Et quod pudore audet Dissentiens loca *Jesae LXV, 17. & LXVI, 22.* in quibus *de novo caelo, & nova terra*, agitur, non de regno *gloriae*, sed *gratiae*, interpretari? Annon hoc est in faciem contradicere Petro, vel potius Spiritui veritatis, per Apostolum loquenti, qui, postquam *2. Ep. c. III*, inde *a. c. 4. 5. sq.* usque ad *12.* de ultimo Christi adventu, & interitu hujus universi, prolixè, ac graviter, exposuerat, tandem *Jesae* verba repetit, dicendo: *Expectamus autem caelos novos, &*
novam

novam terram, juxta promissum ejus, (sc. apud Jesaiam l. c.) *in quibus justitia habitabit*: Quo ipso aperit, novum cœlum, & novam terram, non de *meliore quodam Ecclesie*, vel *Reipubl. statu*, sed *meliore beatorum cœlitum mansione*, ipsoque regno gloriæ, intelligi oportere. Alioqui enim nec illud ἐπιφώνημα prædictioni de fine mundi subijci, vel etiam Petrus ipse *expectare* se, quod jam aderat, dicere potuisset. Argumentor igitur hanc in sententiam:

Q. *adventus cum transitu cœli & terra connexus est, ille, per hucdum disputata, non est intermedius, ad quoddam particulare contra Judæos, sed universale, judicium, adventus.*

Atqui *adventus, quo de Dominus Luc. XXI, 27. loquitur, cum transitu cœli, ac terra connexus est. E.*

§. XIX. Eo de adventu loquitur Dominus, cujus 7) *diem, & horam, ne Filius quidem, sed solus Pater, novit.* Eam quippe in sententiam *Matthæus*, juxta & *Marcus*, scribunt: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: Ceterum *de die illa, deque hora illa, nemo novit*, neque angeli in cœlo, ac ne Filius quidem, sed solus Pater, *Matth. XXIV, 36. & Marc. XIII, 32.* Hoc autem nullo modo, de adventu Christi ad judicium contra Judæos, accipi potest, id quod ne ipse quidem *Hammondus* omnino diffitetur. Loquitur enim 1) Dominus de adventu *intra diem, & horam*, expectando. Quod sicut in ultimum ejus adventum apprime; sic in adventum ad judicandum Judæos, plane non quadrat. Cum enim adventus hic per Romanorum in Judæam irruptionem, bellumque mox secutum, evenerit, quod utrumque per sat longum temporis intervallum, & paratum, & gestum fuit, quis illi, quem sic nominat Dissentiens, adventui, unam, vel *diem*, vel *horam*, assignare aufit? Deinceps 2) quum Dominus, quoties interitum Hierosolymorum prædi-

prædixit, prædixit autem sapius, eundem non *longe*, sed *proxime abesse* insinuarit, quis credat, diem ejus, & tempus, eundem ignorasse? Porro 3) *dies*, & *hora*, vel *proprie*, vel *improprie* h. l. sumuntur. Si *strictè* ac *proprie* capiantur; tum de vastatione Judææ, & excidio U. H. ut modo fuit ostensum, dici vix poterunt, quod hæc vix intra triennium, & amplius, evenere: Si *laxe*, & *improprie*, pro certo quodam temporis intervallo; tum nego, illud ignoratum a Servatore fuisse, quia illud satis clare prædixit *Matth. XXIV, 15. sq.* Quid? quod 4) ipse Dissentiens contendit, verba Christi: *non præteribit hæc ætas, usque dum hæc omnia fiant*; de ætate hominum, ita intelligi oportere, ut hæc sententia emergat: *intra quinquaginta annos, & antequam omnes hi moriantur, qui assunt, evenient ea, que denuntio vobis.* Quod si Dominus intra 50. annos eventuram esse norat, quæ dixerat, quis neget, eum specialiora, & ipsum excidii denuntiati tempus, satis accurate cognitum habuisse? Nec est, quod nobis obvertatur, *celatum illud tempus fuisse sanctas ob rationes, quas indagare nimis sit arduum.* Hoc ipso enim conceditur, nullas produci causas idoneas, ob quas ignorare illud Filius, vel potuerit, vel voluerit, posse, quod nobis ad refutandam Dissentientis opinionem sufficit. Porro 5) *Danieli*, & quidem per *Gabrielem*, Angelum, dudum antea revelatum erat, post duas & sexaginta hebdomadas, exciso Christo, Civitatem ipsam, una cum sacrificiis, delendam esse ab exercitu Principis. *Dan. IX, 26. a)* Unde & *Josephus* b) testatur, Daniellem prædixisse, quod Hierosolymæ a Romanis everti deberint, & Dominus ipse in observando instantis calamitatis tempore, ad sedulam, attentamque, Prophetiæ Danielis

a) Conf. Hammond, ad N. T. T. I. f. 151. b) L. X. Antiq. c. ult. f. 354.

meditationem nos revocat. *Matth. XXIV, 15.* Quod si ergo & *Gabrieli*, Angelo, & *Danieli*, Prophetæ, per Angelum, tempus definitum excidii Hierosolymitani, non obscure innotuit, quis affirmare aufit, de die illa, deque hora illa, ne *Filio* quidem hominis constituisse?

Levia sunt, quæ hic *Königsmannus* opponit, nempe locum *Jes. LXII, 4.* ubi dies ultionis dicitur בלב, quod sic exponant Ebræi: *animo meo cum patefeci: at membris meis*, i. e. angelis ministrantibus, non patefeci. Deinceps Christum, etiam in vitam revocatum, nesciri a discipulis voluisse tempora, & momenta, quæ Pater sua in potestate posuerit. Imo mirum non esse, Dominum diem excidii Hierosolymitani discipulos suos latere voluisse, quum de eo, etiam post eventum, dissenserint duo oculati testes, *R. Johannes*, & *Fl. Josephus*.

Sed enim quod ad *primum* spectat, ostendendum erat Dissidenti, Magistrorum Ebræorum interpretationem esse legitimam, ac veram. Nec enim, Angelos *membrorum Dei* venire in Scripturis, meminimus. Quod ad *alterum*, vereor, ut tempus excidii Hieros. & destructionis Reip. Judaicæ, iis sit annumeranda temporum momentis, quæ Pater potestati suæ relicta esse voluerit. Saltem *Act. I, 7.* ab Apostolis non de Reip. Judaicæ destructione, sed regni Messia constitutione, disputabatur. Qua *tertium*, infirmam argumentandi rationem notamus, quum minime omnium sequatur: quoniam inter duos Scriptores Judaicos post *eventum*, de die excidii non convenerit, Christum etiam, ut filium hominis, *ante eventum*, eundem ignorasse. Merito hic cum *Jo. Marckio* dixerim: *Quanti hi Viri (Hammondum, & Lightfootum intelligit,) fuerint, alique, qui cum iis hac in parte sapuerint, non possum non debementer istas*

*istas glossas mirari. Quæ, quam coactæ sint, satis patet ab initio, per nimiam istam diei, & horæ, restrictionem, ad ipsum temporis excidii articulum, & per connexam ignorantiam relationem, ad negatam ejus revelationem, per Prophetas, Angelos, & Christum, ad quam inepta hyporbesis istos Viros coegit, æque quam ad conferendum alienissimum dissentium Judæorum, de dicendo die nono, an decimo excidii facti &c. a) Neque vero ad extremum ulla ratio apparet, cur diem illum nec mortalium quisquam, nec angelus, ac ne Filius quidem hominis, cognitum habere debuerint. Quod ad homines, bene Veteres dixerunt: *Unum diem latere Deus voluit, quo observentur omnes.* b) Uti enim nihil ad excutiendam ignaviam efficacius est, quam periculum certum, tempus periculi incertum; sic Deus, sapienti consilio, diem extremi judicii etiam nunc vult ab hominibus ignorari, quo quisque ad illum diem vigilet, & ad judicem hilari vultu excipiendum, paratus sit. Quid autem opus erat, vel Apostolos, vel reliquos etiam Christianos, monere, ut se ad diem interitus Hierosolymorum componerent, quem tamen non imperterriti expectare, sed celeri fuga declinare, debebant? Neque enim adventus Christi ad judicium adversus Judæos, usque adeo non opinantes oppressit, quin, saltem prudentiores, imminentem sibi tempestatem prævidere potuerint. Addo, pugnaire secum, quod *Kænigsmannus* c) statuit, ideo ignorandum fuisse Apostolis diem adventus Christi contra Judæos, quo ad *circumspectionem, & vigilantiam excitarentur*, quos tamen mox, d) *extincto Christo, Judæa pulsos fuisse*, scribit.*

Quid

a) Vid. Exercit. ejus ad XXIV. S. S. loca p. 189. b) Conf. Isidorus Pelus. Ep. L. I. n. 117. p. 36. edit. Paris. c) in Dissert. cit. p. 45. d) p. sq. 46.

Quid enim opus fuit, iis, ad evitandum periculum, vigilantiam commendare, qui, antequam illud ingrueret, eidem subtrahendi erant? Imo, quum, dempto Joanne, nemo Apostolorum usque ad tempus excidii Hierosolymitani vivendo pervenerit, cur Christus excitare ad vigilantiam propter illud tempus, Apostolos voluisset, quos ad illud usque non fore superstites sciebat? Persevero igitur in sententia, hunc locum non de die adventus Christi ad iudicium contra Judæos, sed die adventus ad iudicium extremum, & hujus ipsius ignoratione, intelligi oportere.

§. XX. Eo de adventu loquitur Dominus, qui 8) *furis instar, & laquei, veniet super omnes, qui vivunt in omni terra. Matth. XXIV, 43. Luc. XXI, 35.* Quibus in verbis gemina comparatio inest: altera a fure, altera a laqueo, avibus injecto, petita. Neutra ad Christi contra Judæos adventum accommodari potest. Prior enim a fure, nocturno tempore in domum irrupente, desumpta, non modo adventum prorsus inexpectatum notat, sed etiam, describendo Christi ad iudicium ultimum adventui tantum propria est, in Scripturis. Dominus ipse non semel adhibet eandem. Nam *Luc. XII, 39.* ait: *Si sciret Paterfamilias, qua hora venturus fur esset, utique vigilaret.* Ad Episcopum vero Sardensem scribere jubebat: *Nisi vigilaveris, veniam ad te, ὡς κλέπτης, sicut fur, & nescis, qua hora veniam ad Te, Apoc. III, 3.* Quibus verbis utut non adventum in supremo mundi, sed vitæ nostræ die, significet, respectu tamen singulorum hominum eadem utriusque conditio est. Nam quæ in extremo die omnibus evenient; hæc in supremo vitæ die singulis sunt expectanda, dum tantidem uniuscujusque nostrum interest, sive totam hanc mundi machinam destruat Dominus, sive, ea adhuc incolu-

mi,

*mi, nos solos istius possessione excutiat, ut loquitur Clu-
 rus. a) Eadem Dominus formula utitur Apoc. XVI, 15, Ecce,
 inquit, venio, sicut fur: beatus, qui vigilat, & custodit ve-
 stimenta sua, ne nudus ambulet, &c. ut adeo hæc compa-
 ratio trita Servatori, ac in describendo adventu suo, quo-
 modocunque ultimo, prope familiaris fuisse videatur.
 Exemplum Magistri secuti, Petrus, juxta & Paulus, eandem
 in sententiam de adventu Domini locuti sunt. *Advenit
 dies Domini sicut fur in nocte*, Petrus scribit, 2. Ep. III, 10.
 Paulus vero non solum eandem similitudinem adhibet, sed
 & eam Christianis dudum accurate cognitam fuisse, dicit:
 ΑΥΤΟΣ, inquit, ἀκριβῶς οἶδατε, ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς
 κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἔτιως ἔρχεται. 1. Theff. V, 2. Unde vero
 tam accurate norant, quam ex ipsius Servatoris revelatione,
 qui tam crebro eadem illa comparatione fuerat usus. Imo cur
 Apostolus non modo dicit: ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, sed &
 ΝΒ ἔτιως, ita, & non aliter, ἔρχεται, quam, quia hanc
 comparationem inopinato Christi ad ultimum judicium
 adventui tantum non propriam esse intelligebat? Quo igi-
 tur, non dicam pudore, sed jure, is Domini adventus,
 quem h. l. cum furis adventu comparat, de adventu quo-
 dam Christi adversus Judæos rebelles accipietur?*

Quod ad alteram, a laqueo depromptam, spectat, illa
 non majori, quam prior illa, facilitate, ad illum contra
 Judæos adventum poterit detorqueri. Laquei enim instar
 supervenire, ac injici, moram omnem excludit, adven-
 tumque non solum *inexpectatum*, sed & *subitaneum*, ac vel
momento absolvendum, significat. Hujusmodi vero cele-
 ritate Christum puniendis Judæis supervenisse, vereor, ut
 possit ex Historia ostendi. Nam, ut eandem, vel ipsius

G

Disfen-

a) in Diluc. Apocalyp. T. II. f. 131. Conf. Theophylactus in
 Comment. ad 1. Theff. V. f. 705. ed. Londin.

Dissentientis verbis, complectar: *Orta sub Floro seditione primaria, & ferale -- primum depugnatum est in Galilæa, ancipiti initio fortuna; deinde vero, fausto magis successu, postquam Summus militiæ Dux Vespasianus constituebatur. Ita quidem, ut felicissimis ejus auspiciis brevi tempore Galilæa tota subjugata, occupatisque Gadara, Tiberiade, Jotapata, Tarichæis, Gamala, urbibus, & Itabirio monte, itemque Joppe excisa, & Giscala insuper a Tito itidem superata, nihil videretur restare, quam Hierosolymorum obsidio. --- Intercesserunt isti moræ varii generis distractiones, & bella intestina. --- Illud interea agebant Romani, ut, collocatis presidiiis, & castellis erectis, deinceps undique Hierosolymam includerent, ne quam exeundi copiam, qui vellent, haberent. a) Et si vero Titus Vespasianus tum temporis, copias suas ἐξαιτῶν (ut Josephus b) loquitur,) seu protenus admovit ad Urbem, & intra hujus moenia innumerabilem prope Judæorum multitudinem conclusit; ille tamen, ut sic loquamur, laqueus, non omnibus κατὰ μέγεθος ἐπὶ πῶσον πόσιν τῆς γῆς, seu omnibus in toto terrarum orbe habitantibus, (Luc. XXI, 35.) & ne quidem omnibus in Judæa, sed iis solum, qui sese vel celebrandi paschatis, vel suæ incolunitatis causa, in Urbem receperant, est injectus. Bellum ipsum, & depopulatio, vastatioque Judææ, tantum abest, ut instar laquei venerit super Judæos, ut & multi tempestatem illam præviderint, & se mature illi subduxerint. Quod ipsum Clericus intuens: *Falsum prorsus est, inquit, c) tam subitum fuisse, & inexpectatum exitum Judæorum. Nam certe, postquam Vespasianus Judæam est ingressus, non difficile fuit conjicere, actum esse de Republica**

Juda-

a) vid. D. Zeltneri Disp. de Signo Filii hominis, Altorfi A. 1713.

b) L. VI, de B. Jud. c. 3, f. m. 908. c) ap. Hammond. T. II. f. 398. b.

Judaica, iis, qui Judæorum & Romanorum vires conferre potuerunt. Jam antea sub administratione Gesii Flori, & cum Cestius Gallus in Judæam venit, sat magno tumultu, ira Romanorum denunciata est Judæis. Alia ultimi ad judicandum vivos, & mortuos, adventus ratio est, qui tam inopinato mortales opprimet, ut iis, veluti laqueus aliquis, injici videatur: Unde & a Domino cum fure, non ratione criminis, & noxa, sed inopinati adventus, comparatur.

§. XXI. Eo de adventu loquitur, quem 9) *tanta hominum est precessura securitas, quanta fuit eorum, qui elutione universali, Noachi tempore, periere.* Sicut enim erant dies Noæ, sic erit & adventus Filii hominis. Sicut erant in diebus, qui precesserunt diluvium, edentes, & bibentes, contrahentes matrimonium, & nuptum dantes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in Arcam: & non cognoverunt, donec venisset diluvium, & sustulisset universos; ita erit & adventus Filii hominis, dicit Dominus *Matth. XXIV, 37. 38. 39.* *Quæ verba sic esse a Servatore expressa, ut ipsam mundi universi instantem adhuc signare videantur destructionem, diffiteri Kœnigsmannus non potest.* Nihilominus tamen hæc omnia ad tempus illud restringit, quo impii Judæi abjiciendi, & urbs eorum vastanda fuerit, causatus, ex Hermenevticis notum esse, voces *generaliores* in Scriptura sapius ad *rem presentem* restringi. Respici ergo his verbis ad Palæstinam, in qua Judæi tanta pace, & opulencia vixerint, ut nihil minus, quam gentis suæ interitum expectarint. a) Uti vero nolim inficias ire, *generalius dicta* nonnunquam *specialiter* intelligi oportere; sic illa, quam hic pingendæ sententiæ adhibet, interpretandi regula, minime omnium locum invenit, quando

a) Vid. Dissert. p. 46. & 47.

1) Spiritus S., optimus verborum suorum interpres, ea, quæ uno loco *generaliter* edisserit, etiam alio loco *generaliter intelligenda* esse, nos monuit. Gravis autem, & digna consideratione, ipsius Christi vox est: *Quæ vobis dico, NB OMNIBUS dico, ϣενγοπέτε. Marc. XIII, 37.* Quo ipso clare satis docet, non Apostolos, vel Judæos solos, sed omnes omnino homines, & ad securitatem carnalem inclinari, & a se hac ipsa monitione studiosissime avocari. Sequuntur Magistri auctoritatem Discipuli, & homines proximis ante diem extremum temporibus, otio, securitati, libidinibus, ignaviæ, daturus se esse, scribunt. *Cum enim dixerint: pax, & tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus, sicuti dolor partus mulieri prægnanti, nec effugient, ut Paulus ait 1. Theff. V, 3.* Quæ verba cum de oppressionibus Judæorum accipere ausus esset Hammondus, a) ab ipso Clerico destitutus, & folide confutatus est. Consentit cum Paulo Petrus, & 2. Epist. III. commatibus 5. & 6. tempora Noachi, & tempora finem mundi proxime præcessura: interitum orbis per *aguas*: & interitum hujus universi, per *ignem*, inter se comparat. Quem posteriorem, ut non magis, quam priorem, atque Noachicum, a securis hominibus vel credi, vel metui, ostendat, repetit Christi verba, quum *Matth. XXIV, 41.* dicit: *Veniet dies Domini, sicut fur in nocte. v. 10.* eoque ipso procul fallendi periculo demonstrat, Dominum apud Evangelistam non de *speciali* quodam adventu contra Judæos, ut *Kenigsmanno* persuasum est, sed *generali*, ad judicandum universum genus humanum, & finem mundo imponendum, locutum esse. Addo 2) ex Historia ostendi vix posse, quod Judæi a Romanis rerum suarum securi, nec opinantes, oppressi fuerint.

a) Hammond. T. II. ad 1. Theff. V. f. 250.

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. 33

fuerint. Aliter rem tradit *Josephus*: a) *Hierosolymis*, inquit, *Ananus Pontifex*, & potentiores, qui non cum Romanorum parte sentirent, muros instaurare properabant, multaque bellica instrumenta, perque omne oppidum sagittae fabricabantur: & exercitationibus jussis manus juvenum operam dabat. Erantque universa plena tumultus, magnaue tristitia moderatos occupaverat: multique NB τὰς μελλούσας προσώμενοι συμφορὰς fletum cohibere non poterant: statusque jam tunc, quasi periturae civitatis erat, antequam Romani venirent. Nemo igitur t. t. inter Judaeos fuit, qui pacem, & tuta omnia esse crederet, & imminem Judaeis calamitatem non praevideret.

Frustra his opponit Dissentiens: Christum ideo verba sua sic concepisse, ut destructionem hujus universi signare videantur, quia securitas, a qua revocare suos studeat Dominus, non solum ad tempus, quod praecesserit ultimam devastationem Iudeorum, sed etiam ad ea tempora, quae intervium mundi antecedunt, pertineat. Sic enim, velit, nolit, Dissentiens fatetur, securitatem carnalem hujus universi finem vel maxime antecessuram esse. Quam quia eum ob adventum, de quo loquitur Dominus, excutere jubet ex animis, sponte sequitur, non alium, quam ultimum Christi adventum h. l. intelligendum esse. Obstruit etiam inane effugium contextus. Mox enim subjicitur: Tum duo erunt in agro: unus assumitur, alter relinquitur. Jam quodcumque periculum alius evadet, alius non evadet, illud h. l. intelligitur. Quum enim alii τῆ συντονίᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ studeant; alii ῥαθυμίᾳ, καὶ ἀμελείᾳ languant, hinc fit, ut cum Dominus in gloria veniet, illi assumendi sint, illi relinquendi, ut locum explicat *Isidorus*. b)

G 3

tium

a) L. II. de B. Jud. c. 28. f. 838. b) *Isidorus Pelusiota Epist. L. I. n. 238. f. m. 76. edit. Paris.*

tium Hierosolymorum nemo ex iis, qui fuerunt intus, e-
 vasisit, sed ad unum omnes, fame, gladio, igne, peste, pe-
 rierunt, vel vivi saltem in potestatem hostium venerunt.
 Illud ergo h.l. non intelligitur.

§. XXII, Eo de adventu agitur h.l. ad quem 10) *so-*
brietate, precibus, ac vigilantia, nos omnes preparare de-
bemus. Sic enim legitur *Luc. XXI, 34. 36.* Cavete vobis,
 ne quando graventur corda vestra, crapula, & ebrietate,
 & curis hujus vitæ, vobisque ingruat dies ille. Vigilate igitur,
 omni tempore deprecantes, ut liceat vobis effugere
 ista omnia, quæ futura sunt, & stare coram Filio hominis.
 Quæ verba nullo modo de adventu Christi ad iudicium
 contra Judæos accipi debere, non uno mihi argumento vi-
 deor evincere posse. Primum est, quod Christus in iis,
 quæ textum antecedunt, non iusserat homines, *preparare*
se se ad pœnam Judaico populo infligendam, sed potius ei-
 dem sese *fuga*, celerrime arrepta, *subducere*, *Matth. XXIV,*
15. Luc. XXI, 20. 21. Alterum quod moris divini est, de-
 nuntiationem extremi iudicii, & finis mundi, conjungere
 cum adhortatione ad vigilantiam, & sobrietatem. Sic *Paulus*
Thessalonicensibus diem extremi iudicii in memoriam
 revocat: *Plane scitis, inquit, diem Domini venturum esse,*
sicut fur in nocte. 1. Ep. V, 3. Mox eos ad vigilantiam, & so-
 brietatem hortatur, dicens: *Proinde, ne dormiamus, sicut*
et ceteri, sed vigilemus, et sobrii simus c. 6. Ita & *Petrus,*
 postquam *2. Ep. III, 7. 8. sq.* de utroque pluribus exposue-
 rat, subiungit: *Quum igitur hæc omnia solvantur, quales*
oportet vos esse, in sanctis conversationibus, ac pietatibus, ex-
pectantes adventum diei Dei. Et mox *c. 14.* *Quapropter*
expectantes date operam, ut immaculati, et incontaminati
ab illo reperiamur in pace. Quin & tertium addere possum,
 ab eo sumptum, quod non solum Apostolos, sed *omnes*
 omnino

omnino homines, *vigilare* Dominus, & quidem ἐν παντί
 ἡμῶν, *omni tempore*, jubet *Luc. XXI, 36.* Qua quidem
 admonitione ad *omne tempus*, & *omnes* præterea homi-
 nes, extensa, nihil credo, fuisset opus, si quidem de ad-
 ventu suo ad iudicium contra populum Judaicum egisset,
 quum hoc nec omni homini, nec omni tempore, fuerit
 metuendum. Argumentor: *Ob quemcunque inopinatum*
adventum omnibus hominibus, & omni tempore, vigilan-
dum est, is adventus intelligitur hoc loco. Atqui non ob
adventum Christi ad puniendos Judæos, sed ob adventum ad
judicandos homines, omnibus hominibus, & omni tempore,
vigilandum est. E.

§. XXIII. Argumentum pondere, momentoque,
 primum, ordine ultimum est, quod Dominus ἢ) *eo de Ad-*
ventu loquitur, sub quem omnes, coram ejus tribunali, ad
judicium sistendi sumus. Vigilate, inquit, omni tempore,
 deprecantes, ut liceat vobis effugere ea omnia, quæ futu-
 ra sunt, & stare ante filium hominis. *Luc. XXI, 36.* Facile
 aslequebatur *Kœnigsmannus*, vim hujus argumenti tantam
 esse, ut omnem suam interpretationem, operosissime licet
 fictam, & pictam, uno quasi ictu dejiciat, ac prosternat.
 Mire igitur se torquet, & tantum non omnes in partes ver-
 fat, eam quo effugiat commode, ac declinet. Προΐσω enim
 judiciariam esse εὐθὺς ἐμπροσθεν τῶς, & speciatim si-
 gnificare, *coram tribunali intrepido esse animo, causamque*
obtinere, imo vero eandem, admirabili Scripturæ consen-
 su, *de statione coram ultimo iudicio accipi*, diffiteri non potest.
 Interim, ne desit, quo veritatem, sole meridiano clariorem,
 obscuret, ac temeret a) *superaddit: eam generatim notare*
bono statu, & conditione esse, nec semper de iudicio extrê-
 mo adhiberi, quod constat ex *Mal. III, 2.* ubi de Christo
 corruptores Legis per verbum iudicaturus, dicitur: *Quis*
 a) p. 48. eo

eo apparente confisset? Sufficit autem, id nobis, etiam ab invito, relinqui oportere, hanc *Φρόσιον* semper adhiberi de *consistentia coram Iudice, ad rationem reddendam.* Quapropter discere nunc velim, quamnam, & cuiusnam, vel Apostoli, vel alii fideles, tum temporis, quum vastaretur Judæa, & delerentur Hierosolymæ, reddere coram Filio hominis rationem debuerint? Numne incredulitatis? atqui pridem crediderant: Numne, quod rejecerant Christum? at pridem receperant. Numne quod eundem deseruissent in periculis? Atqui in eodem in tentationibus permanferant. Numne, quod verbum corruperant? atqui purissimum promulgarant. Numne, quod vitam multis sceleribus macularant? Atqui innocentissime vixerant. Nullius ergo rei erant criminis, ob quod exitium immittendum erat Judæis. Qui ergo idem cum Judæis contumacibus, ac rebellibus, subire iudicium, & capitale supplicium debuissent? Cur monendi erant, ut orarent, quo digni haberentur effugere illa omnia, quæ ventura essent, quos & imminente periculo per ablegationem ad promulgandum Evangelium, tempestive subtractum iri norat, & Noster etiam a) extincto Christo, a Judæis patria expulsos esse, testatur. Quo consilio monebitur quis, ut ad reddendam rationem, & sustinendam Iudicis sententiam se præparet, quem sub adventum Iudicis non affuturum, nec per officii rationes adesse posse, certo constat? Imo vero, quando & mandatum de adhibenda vigilantia ad omnes promiscue homines extendit, *Marc. XIII, 37.* & suum sub adventum omnes sistendos esse suum ad tribunal, confirmat; tum non de adventu quodam intermedio ad puniendos Judæos exercendum, sed de adventu ultimo ad iudicandos homines, in antecedentibus locutum se esse, non tam insinuat, quam manifesto docet. b)

CAP.

a) p. 46. b) Conf. Alex. Morus in Dissert. ad Matth. XXIV, 28. p. 413. ed. Salmur.

CAP. SECVNDVM,
idque ἀνασκευασικόν.

§. I. **Q**uemadmodum hunc textum eorum ex numero, censuque, esse, nulli diffitemur, quibus DEO placuit, nostras intelligentias exercere, ut loquitur Augustinus; a) ita, quas involvit, difficultates, peculiarem sibi operam, qua removeantur, exposcunt.

Ac primo quidem Dissidentes sibi persuadere non possunt, post descriptam obsidionem nihil amplius de *mutua omnium violatione, quotidiana cade, fame, continuis telorum imbris, repetitis insultibus, desperatis molitionibus, hostiumque progressibus fortunatis, & reliqua malorum caterva, nihil, inquam, a Christo additum, sed silentio ea omnia præterita, & quod caput rei, nulla novi argumenti, ad quod transeat, facta mentione, incredibili quasi saltu ad iudicium extremum mundi provolutum fuisse.*

Sed quis invicem in animum inducat suum, postquam Christus initia dolorum, *Matth. XXIV, 7. 8. Marc. XIII, 7. 8. Luc. XXI, 9.* progressum, *Luc. XXI, 11.* extrema denique omnia, seu βδέλυγμα ἐρημώσεως, *Matth. XXIV, comm. 15. 20. 21. Marci XIII, 14. 19. Luc. XXI, 20. 21. 23. 24.* ne abductione quidem Judæorum in servitatem, & calcatione Hierosolymorum a gentibus excepta, adeoque *exitum* non minus iudicii adversus Judæos, quam *exordium*, edisseruerat, eum *Matth. XXIV, 29. Marci XIII, 24. Luc. XXI, 25.* demum ad signa hujus iudicii particularis, adversus Judæos exerciti, relapsurum fuisse? Nam de calamitatibus, obsidionem Urbis comitaturis, jam ante ad primum ejus conspectum, coram Apostolis, & multitudine, *palam, & graviter, copioseque,*

H

dixerat

a) Epist. LXXX. T. II. OO. f. 366. edit. Froben.

dixerat *Luc. XIX, 42. 43. 44.* Quæ, ut *privatim* repeteret, denuoque Apostolis, numero quatuor, inculcaret, causa non suppetebat. Quis præterea credat, Dominum prius de ipso Urbis *interitu*, quam *interitus signis*, dicere, aut *signorum eventum*, post prolixam *signati descriptionem*, ponere voluisse? Quin potius quæstio, ab Apostolis proposita, eademque duabus, tribusve partibus comprehensa, (ut supra *Cap. I. §. I.* monuimus,) postulabat, ut, postquam, apud *Lucam*, de uno quæstionis membro, Urbis nimirum excidio, satis dixerat, nunc etiam ad descriptionem finis universi, signorumque hujus, progrediretur. Neque vero, ut novi, ad quod in respondendo transfiret, argumenti, mentionem injiceret, opus erat, quando Apostoli, & de quot, quibusve rebus, quæssissent, non ignorabant, & vel e sola connectendi formula: *μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην*, *POST calamitatem illam*, Dominum in respondendo ad *novum* argumentum progredi, citra difficultatem colligere poterant. Quod si cui saltus ab excidio Urbis, ad extremum iudicium, & interitum Orbis, incredibilis videtur, is meminerit, hunc per illud quodammodo representatum fuisse, & Christum eadem argumenta, & eodem ordine, quo fuerant in quæstione proposita, etiam in respondendo discutere voluisse, quanto demum cunquæ de cetero hiatu a se invicem fuerint sejuncta.

§. II. Sed enim, Dissidentibus illud nobis objecturos esse, praveo, textum controversum cum narratione de *judicio Christi particulari* adversus Judæos arctissime coherere. *Matthæum* enim scribere: *Ἐοφείως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτιθήσεται. c. XXIV, 29.* *Marcum* etiam significantius dicere: *ἀλλ' ἐν ἐκείνοις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην sol obscurabitur. c. XIII, 24.*
Lucam

Lucam denique ipsum, per particulam *uol*, pericopen hanc cum præcedenti, de excidio Hierosolymitano, arcte coniungere. Tam enormem igitur saltum ab excidio Urbis, ad interitum Orbis, & extremum iudicium, statuendum non esse. a)

Verum hæc omnia speciosius, quam solidius, disputantur. Primo 1) enim sufficit, Matthæum, iuxta & Marcum, obscurationem Solis, & Lunæ, *μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην*, i. e. *post devastationem Judææ, & deletionem Hierosolymorum*, adeoque POST iudicium illud particulare contra Judæos, manifesto ponere. Quapropter ipsum ad iudicium vel ut *antecedens*, vel ut *comitans*, referri nulla ratione potest. Lucas, antequam de *Signis* in Sole ac Luna dicat, multos occidendos, in servitutem abducendos, ipsam Hierosolymorum Urbem a gentibus conculcandam esse, commemorat. Quæ verba, uti calamitatum Judaicarum *apicem*, quod negari non potest, exprimunt; sic, cur ad, nescio quæ, initia dolorum denuo relabi, sua in narratione, debuerit, nondum capere me posse, lubens profiteor.

Duo hic nobis opponi a Dissidentibus video: Primo 1) per *θλίψιν* non omnimodam, & numeris omnibus absolutam intelligi debere. Deinceps, 2) non omnia, quo ordine sint facta, eodem a Christo enumerari. Commate enim 15. Eum meminisse stantis in loco sancto *βδελύμματος τῆς ἐρημώσεως*, imo ipsius finis malorum, comm. 14. nihilominus de fuga, qua sibi consulere possint, de imposturis falsorum Prophetarum, de congregatione aquilarum porro differere. &c. b)

Sed respondeo ad primum: a) indefinitas Scripturæ locutiones restringendas non esse, nisi Scriptura ipsa restringat,
H 2 aut

a) Koenigsmann. l. c. b) Dn. D. Zeltner. in Disp. cit. §. XLVIII.

aut restringendi rationes subministret, quæ exercitatisimi Sacrarum literarum Interpretis, B. Seb. Schmidii, observatio est. a) Nulla vero ratio apparet, ob quam h. l. per *Θλίψιν* non omnimodam, sed aliqualem, & inchoatam solummodo intelligere debeamus. Imo b) qualem *Θλίψιν* respiciat Dominus, ipse insinuat, dicendo: μετὰ τὴν *Θλίψιν* NB ἐκείνην, post afflictionem illam, quam nempe, & qualem hucdum descriperat. At enim in antecedentibus non aliqualem, vel inchoatam, sed omnimodam, talem nimirum, quæ cum afflictione spiritali, βδελύγματι ἐρημώσεως, desolatione, in servitutem abductione, finali a gentibus concalcatione, conjuncta, & tum ratione graduum, tum ratione temporis, ac durationis, adeoque numeris omnibus, absoluta sit, descriperat. Post talem igitur etiam illa signa demum secutura esse in Sole, ac Luna, prænunciat.

Quod ad alterum, reverentius mihi de Christi Servatoris doctrina, judicandum esse, existimo, quam ut omnis Sapientiæ ac Ordinis auctorem confusa alicujus narrationis temere accusem. Si enim Christus POST illam afflictionem aliqua eventura esse dixit, quæ tamen eam vel antegressa, vel saltem comitata sunt, falsum dixit, quod absit, vel cogitemus de Christo. Vulnerata hoc ipsum causæ, ne quid dicam gravius, indicium foret. Quod vero ad commata XIV. & XV. spectat, conferendi secum sunt Evangelistæ. Aliud enim *Matthæus*, aliud *Lucas*, memorat. *Matthæus* scribit: Ubi videritis βδελύγμα τῆς ἐρημώσεως stare in loco sancto: vel ut *Marcus* exprimit, ὅπου ὁ θεός, ubi non debet: *Lucas* ait: ubi videritis Hierosolymas a militibus circumdatas. Utrumque procul dubio Dominus dixit: Ubi, nempe, videritis βδελύγμα ἐρημώσεως, stans in loco sancto, ubi

1103

a) in Comment. ad Ep. ad Ebr. c. II, v. 8. p. 283.

non debet, & Hierosolymas a militibus circumfusas, τότε, tunc qui in Judæa est, fugiat in montes. Hic autem relictis omnibus explicandum est, quid proprie sit τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως. Nostro, ut brevissimus, iudicio, vel abominabilem desolationem, vel, quod malim, aliquid abominabile, quod attrahat desolationem, significat, ita ut per ἐρημώσιν non forma βδέλυγματος, sed effectus, notetur. Quodnam vero illud est βδέλυγμα, quod Hierosolymis ἐρημώσιν attraxit? Non absurda eorum sententia videtur, qui per βδέλυγμα Zelotarum furorem intelligunt. Hi enim primo confluerunt in Urbem, μοχλησεμὴν πόλιν, ut Josephus a) loquitur, ex urbe transtulerunt in templum, quod ipsum, eodem teste, b) in τυραννείον mutarunt, suumque ὀρημότησιον, καὶ ταταφυγήν, ut latrones speluncam, esse voluerunt. Hi quodammodo βδέλυγμα fuerunt, i. e. Deo, & hominibus invisī, quia δι' ὑπερβολὴν ἀσεβημάτων polluerunt καὶ τὸ ἀβέβηλον ἔδαφος, c) & sanctissima quæque humanis cruoribus resperferunt. Fuerunt etiam βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, quia non solum ipsi urbem, & templum cædibus rapinis, incendiis, ac direptionibus, vastarunt, sed & plenariam desolationem iisdem sua contumacia attraxerunt, quod Josephus denuo confirmat, quum ait: ἢ κατὰ τῆς δόξης τῶν ζήλωτῶν ἐπίθεσις, ἢ περὶ κατῆρξεν ἀλώσεως τῆ πόλεως. d) His ipsis etiam Zelotis urbem tenentibus, & adhuc fugæ locum fuisse, & quotidie ad Vespasianum, metu Zelotarum, multos confugisse, idem testatur. e) Verum, ne quid diffitear, ἐμφασίς utriusque vocis me retinet, quo minus huic sententiæ subscribam. Mul-

H 3

to

a) L. IV. c. Gr. 15. Lat. VI. f. 272. b) L. IV. cc. 1β. id. f. 272. 275.
c) L. IV. c. VI. f. 278. d) L. VI. de B. Jud. c. I. f. 904. e) L. V. c. Gr. 1β f. 286.

to enim quid gravius, quam quod de Zelotis, eorundem-
que furore, e *Iosepho* allatum fuit, utraque involvit.

Malim igitur *Lucam* Commentatorem sequi, & per τὸ βδέ-
λυγμα τῆς ἐρημώσεως, *exercitum Romanum* intelligere, qui
uti e Græcis, Latinisque, iisque idololâtris, collectus erat; sic
utique βδέλυγμα erat, tum in oculis Dei, tum maxime
Judæorum. Idem vero erat βδέλυγμα ἐρημώσεως, non
qualiscunque, & modicæ, sed *plenariæ*, totalis, & *exitiosæ*,
ita ut omnia in solitudinem verterentur, & vix urbis, ac
templi, vestigia remanerent. Et hanc ipsam ἐρήμωσιν non
moraliter attraxerunt, sed *physice intulerunt* Romani, quod
dici de Zelotis, & urbis, templique defensoribus, non potest.
Neque tamen hic ipse Romanorum exercitus obstitit, quo mi-
nus, maxime antequam peculiaribus mœniis includeren-
tur, obsessi, a) (quippe quibus omnis elabendi rima ob-
structa fuit b)) fugæ locus esset. Nam, & quum *Titus* pro-
pius accessisset ad urbem, multi ex urbe profugerunt ad e-
um, & quum *Iosephus* c) eos ad deditionem sollicitasset,
ὁ δῆμος ἐννήθη πρὸς αὐτομολίαν, ita, ut multi celeri sibi
fuga consulèrent, quos quidem Titus incolumes, & quo
quisque vellet pergere, dimisit. d) Quin &, postquam un-
diq; mœnibus inclusi erant obsessi, qui ad Titum pro-
fugerent, & servitutem, quam famem, tolerare mallent, in-
venti sunt. Post expugnatam denique jam urbem hinc inde
extiterunt, qui miseræ nationi affectato Messîæ titulo im-
ponere vellent. Congregatio aquilarum adventum Chri-
sti, & regnum spirituale, nostra sententia, respicit. Chri-
stus igitur in enarrando eundem ordinem tenuit, quo eve-
nerunt prædicta, & quoniam signa in Sole, ac Luna, POST
fera-

a) Iosephus L. VI. de B. Jud. c. XII. b) ib. c. XIII. pr. f.
c) vid. L. VI. c. XI. Gr. 25. f. 931. d) L. VII. f. m. 949.

feralem illam gentis Judaica calamitatem posuit, hoc ipso ad eandem referri non oportere, nos monuit.

Sed, ut illuc revertamur, unde paulisper digressi sumus, 2) τὸ ἐνδέως non modo Latine per *statim*, sed & per *derepente*, *ex improvise*, *inexpectato*, reddi potest. Saltem hoc significatu sumitur *Jo. VI, 21. Act. XII, 10. Ap. IV, 2*, quin & apud profanos Scriptores. *Herodiano* e. g. ἡ ἐνδέως Φυγή, *celerem, ac repentinam, fugam* notat. a) Eundem vero hujus loci contextus propemodum exigit, ac requirit. Loquitur enim de αἰφύδιω, & valde *accelerato*, de die, qui, *sicut laqueus*, superveniet in omnes, qui vivunt in terra: de die, ob cujus *improvise* adventum *perpetuis vigiliis* est opus. *Luc. XXI, 34. 35. 36.* Nihil igitur obstat, quo minus τὸ ἐνδέως per *improvise*, vel *derepente*, reddatur. Evenire enim ultimus Christi, ad iudicium universale, adventus, *ex improvise*, potest, etiam si *multis*, post particulare iudicium adversus Judaeos, *seculis*, demum sequatur.

Veruntamen, 3) si dicere mihi fas est, quod sentio, nihil opus est, ut huc recurramus, quum e proximo petere possimus, quod alii e longinquo arcessunt. Nimirum, quoties novissimi diei, vel Christus, vel Apostoli, faciunt mentionem, tum, etsi eum longius abesse non ignorarint, nihilominus de eodem, tanquam *proxime affuturo*, & non in dies, sed horas, vel expectando, vel metuendo, loquuntur. *Matth. XXIV, 42 sq. Luc. XII, 37. 1. Thess. V, 3. 2. Thess. II, 2. 2. Pet. III, 13.* Dominus ipse ad calcem Scripturae S. *Apoc. XXII, 7. 10. 21.* ταχὺ se adventurum, nunc minatur, nunc pollicetur, & tamen ab illo, ad nostra usque tempora, secula bene multa elapsa sunt. Uti vero propterea, quod Christus hucdum suum ad iudicium adventum distulit, non sequitur,

a) Histor. L. VIII. I.

tur, eum de eodem apud Joannem II. cit. locutum non esse; ita nec, quia Christus apud *Matthæum* de signis, afflictionem Judæorum ἐνθέρως secuturis, agit, eadem adventum ejus ultimum præcessura esse, negari debet. Τὸ ἐνθέρως enim non est metiendum *æstimatione humana*, secundum quam id *statim* fieri dicitur, quod vel *nulla interposita mora*, vel paucis saltem horis, diebus, aut mensibus, interjectis, perficitur, sed *æstimatione divina*, secundum quam mille anni sunt, velut dies unus. *Ps. XC, 5. 2. Pet. III, 9.*

4) Si quis hac in responsione acquiescere nolit, ac urgeat: Christum t. t. *cum hominibus* locutum fuisse; τὸ ἐνθέρως igitur *secundum æstimationem* quoque *humanam* intelligi oportere: tum hoc invicem monere mihi liceat, τὸ ἐνθέρως h. l. Θλίψιν ante expositam, ac denuntiatam; respicere, adeoque insinuare, quod signa, quæ futura dicuntur, Θλίψιν illam, *procul omni temporis intervallo*, exceptura sint. Θλίψις autem ἐκείνη, quam signa, de quibus agitur, sequentur, non solum vel Judææ depopulationem, vel Hierosolymorum everisionem, sed potius *complexum omnium eorum malorum*, significat, quibus homines tum *corporaliter*, tum *spiritualiter*, tum *politice*, tum *Ecclesiastice*, afflictum iri, Liberator noster ante docuerat. Docuerat autem, non solum Hierosolymas a Romanis occupandas, & a gentibus calcandas; sed & cœtum diviniorem a Pseudo-Christis, & falsis Prophetis, horribiliter infestandum esse. Horum omnium igitur complexus Θλίψεως ἐκείνης nomine h. l. significatur. Sed jam quæritur: quousque ἐκείνη, utriusque generis, Θλίψις durare debuërit? Numne intra *γενεάς*, vel ætatis illius; i. e. ut *Kœnigsmannus* explicat, *quingaginta annorum* spatium, omnia ista finienda erant? Non sane. Sed *prior*, seu *politica*, Judæorum

Θλίψις

DE ADVENTU CHRISTI ULT. SIT ACCIPIENDUS. 63

Φλίψις, Lucae duratura esse dicitur, usque dum οἱ καιροὶ τῶν ἐθνῶν fuerint completi, id est, *ad finem mundi*, ut supra ostendimus: *Posterior*, seu *Ecclesiastica*, quoad spiritualis Domini adventus per regnum gratiae, de quo *Matthaei XXIV, 12. 14. 23. 24. sq.* agitur, durabit, adeoque per omnia se *ultima tempora* diffundet, ut Apostoli *1. Tim. IV, 1. 2. Tim. III, 1. 2. Pet. II, 1. III, 3. Jude c. 18.* testantur. Tantum igitur abest, ut τὸ εὐθέως interpretationi nostrae contrarietur, ut etiam eandem non mediocriter juvet. Docet enim Servator, inter utramque Φλίψιν ἐκείνην, & signa ultimi adventus Domini non regnum quoddam Chiliaisticum (cujus forsan gratia haec omnia tam operose a *Königsmanno*, & aliis, disputantur,) cum recuperatione Hierosolymorum a Judaeis, debellatione gentium, & immunitate ab omnibus haeresibus, & scandalis, conjunctum, intercalandum esse, sed potius eandem illam utramque Φλίψιν cum signis, ultimum diem praecessuris, ita connexum iri, ut haec ad illam εὐθέως, seu *procul omni mora interposita*, sequantur. *Simulac enim Φλίψις desinet, signa ultimi diei evenient. Utraque vero Φλίψις non, nisi cum signis interituri mundi, desinet. Ergo nec signa illa, nisi sub finem mundi, evenient, eundemque immediate praecedent.*

Atque haec procul dubio causa est, ob quam s) *Marcus c. XIII.* pro illo *Matthaei: μετὰ τὴν Φλίψιν τῶν ἡμέρων ἐκείνων*, scripsit: *ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν Φλίψιν ἐκείνην*, Solem & Lunam obscuratum iri. Nec enim id sibi vult *Marcus*, eodem prorsus tempore, quo priora evenerint, ac tempore, post quod aliud adhuc erit, & in quo utraque continuabitur Φλίψις, ea, quae de obscuratione Solis, adventu Christi, & Electorum congregatione praedicit, eventura esse, quod τῶ δαίνα persuasum est, sed tantummodo in-

nuit, non mutatum iri statum Ecclesie inde ab excidio Hierosolymorum, usque ad finem universi: quin potius totum illum temporis tractum pro novissimis, & ultimis temporibus, reputari debere. a) Formula igitur, in diebus illis, non ævum Mosaicum, quo adhuc durante, Pontificatus aboleri, Respublica everti debeat, includit, sed ævum quoddam, inter Messianum, & inter mundi finem, interjectum, excludit, & hoc perspicue arguit, obscuracionem solis, & reliqua, in novissimis temporibus, & non in aliis, eventura esse.

5) Τὸ οὐκ, quo Lucas textum nostrum cum antecedentibus connectit, non est, cur offendant quenquam. Nec enim hæc vocula semper vim copulandi, sed aliquando etiam sejungendi, & adversandi, habet, & τὸ ἄλλοι responds, utpote *Matth. XI, 17. XII, 43. XVI, 4. XVII, 12. Act. X, 28. 1. Thess. I, 18. 2. Thess. I, 7. II, 8.* & alias. Quam eandem sejungendi vim τὸ οὐκ hoc etiam in loco habere, tanto minus dubitare fas est, quod & *Matthæus* pro eodem τὸ δὲ, & *Marcus* τὸ ἄλλοι, in connectendo sermone, adhibuerunt. Falluntur igitur, qui ex hac una particula, Christum non a prædictione iudicii particularis contra Judæos ad denunciacionem iudicii universalis transisse, sed potius historicam de excidio U. H. narrationem continuasse, inferre sustinent.

Dixeris: vero minime simile videtur, *Lucam*, ὁμοῦ βέβαιον Scriptorem, plura de Christi ad questionem responsione, quam de discipulorum questione, tradere voluisse. Atqui apud *Lucam* in questione Apostolorum nullam fieri mentionem de interitu mundi: Ergo nec Christi responsionem, ab eodem relatam, cum ad interitum oportere extendi.

Sufficit autem 1) quod *Matthæus*, juxta & *Marcus*, platinus quæstionem exponunt, e quibus, si quid in *Luca*, cuius

a) Conf. G. Calixtus de extr. judic. p. 94. & alias.

jus *ἀκριβειᾶ* salva reliquorum Evangelistarum auctoritate intelligi debet, defuerit, facile poterit suppleri. Quod nisi liceret, in conficiendis Evangelistarum harmoniis Doctores nostri frustra elaborassent. 2) Non insolens est Evangelistis, & sigillatim Luca, *responsiones Christi, tacitis questionibus, afferre*. Quaestionem enim Apostolorum: quisnam maximus esset in regno caelorum? unus *Mattheus c. XIII, 1.* exhibet: ceteri responsionem, perinde ut *Mattheus*, commemorant, sed quaestionem omittunt. *Marci IX, 33. 34. sq. Luc. IX, 46. sq.* Quid igitur mirum, si *Lucas* hoc etiam in loco nonnulla quaestionis Apostolicae praeferat, & ea, quae in responsione Servatoris ad finem mundi, & signa, hunc praecessura, spectant, non ut partem responsionis ad quaestionem Apostolicam, sed ut praedictionem Domini *absolutam*, cum gravi admonitione conjunctam, commemoravit?

§. III. Sunt, qui reddituri causam, ob quam recepta in explicatione textus Evangelici acquiescere nequeant, id maxime urgent: *Scribere Mattheum, sub illum Christi adventum stellas casuras esse in terram. Cum vero Astronomi doceant, stellas multoties terra majores esse, imo, juxta Hevelii hypothesin, vel minima apparentie stella, aliquoties mille vicibus superet magnitudinem terra, sponte sequi, haec verba nec proprie, nec de ruina universi hujus, accipi posse.*

Verum hic scrupulus, quem *Sandius*, homo Arianus, *Calovio* teste, a) suis in *paradoxis*, animis hominum pridem injecit, facile eximetur, si cogitemus, nondum ab Astronomis satis ostensum esse, etiam minimae apparentiae stellas, orbem terrarum magnitudine sua toties excedere. Saltem non videntur esse de nihilo, rationes dubitandi,

a) *Bibl. Illustr. T. I. N. T. f. 421.*

tandi, quas harum quoque rerum non imperitus Theologus, *Celeberr. V. E. Læscherus*, suæ Cosmo-theoriæ Sacræ inseruit. a) Demus autem, stellas, etiam fixas, tantæ magnitudinis esse: num absolute necessarium est, ut, quæ stellæ de cælo decidunt, cadant etiam in terram? Annon cælo exemptæ, ac delapsæ, *antequam terram contingant*, more ignium fatuorum, vel aliorum *Φαινόμενων*, evanescere possunt in aere, vel, pro ratione subtilioris, & igneæ materiæ suæ, postquam signi officio perfunctæ fuerunt, divinam potentiam *extingui*? Saltem hæc nihil absoni continere, fatebuntur omnes. Denique si vel maxime ratio nostra talia capere non possit, num ejus in gratiam litera deferri deberet? Sane ex verbis Christi apparet, eum singulare quid, & antea non visum, indicare voluisse. Apostasiæ vero documentum, mutationes imperiorum, vexationes piorum, quas quidem per signa in Sole, ac Luna, & lapsum stellarum, significari putant Dissidentes, nullo non tempore frequentes fuerunt. Non illibenter igitur, *Chrystomo*, *Euthymioque*, assentior, qui, stellas vere casuras esse, statuunt. *Magis enim Christo id affirmanti, quam Aristoteli*, vel alii etiam, *neganti, fieri posse, credendum est*, ut recte judicat *Maldonatus*. b)

Vereor, ne quis huic sententiæ obvertat, *sidera cælo eximi, & in terram delabi, procul orbis universi ruina non posse*. Cur ergo dicatur, *cadentibus stellis homines exanimatum iri, metu rerum futurarum, i. e. totius mundi ruine?* Si enim decidunt stellæ, jam adesse ruinam: si vero adsit; non demum metuendam esse. Sed enim male hic, tanquam necessario concedendum, præstruitur, casum stellarum ipsius

a) Vid. *Unsch. N.* ad Ann. 1711. p. 445. sq. b) in Comment. ad Matth. f. 503.

ipſius ruinae mundi partem eſſe. *Signa enim, & prodromi ruinae, cum ruina ipſa confundi non debent.* Caſus vero ſtellarum imminentem mundi ruinaſignificat: ipſam mundi conflagrationem nec attrahit, nec ingreditur. Po- teſt igitur cum metu, & expectatione rerum futurarum conſiſtere. *Quin & Adventus ipſe, utut in ſe ruinaſ mundi non involvat, rigorofi tamen judicii, examinis, repro- bationis, aeternaeque afflictionis metum, non excludit.* Qua diſtinctione iis ſimul occurritur, qui obſciant, hoc pacto interitum mundi ante extremum judicium collocari, quoniam caſus ſtellarum de caelo ante Chriſti Judicis ad- ventum a *Matthæo* ponatur. Quia enim caſum ſtellarum non ad ipſum univerſi hujus *interitum*, ſed ad *ſigna eun- dem praecſſura*, referimus, fieri non poteſt, quin ſigna ad- ventum praecſſura, adventus ipſe, extremum judicium, & ſinis univerſi, juſto ſe ordine excipiant mutuo, ac ſequantur.

§. IV. Nonnulli ad oſtendendum, quod Chriſtus in textu controverſo de adventu ſuo reali, & inviſibili, contra Ju- daeos, egerit, inde quoque videntur ſibi argumentum pe- tere poſſe, quod Matthæus τότε τὸ σημεῖον τῆς ἡμετέρας ἀν- θρωπότητος in caelo appariturum ſcribat, cujuſmodi ſignum, de *Aſtro Judaeis ominoſo*, quod gladii forma tum tempo- riſ apparuiſſe legitur, omnium commodiſſime capiatur.

Eſti vero Hieroſolymorum, ac Reipublicae Judaicae ever- ſionem aliqua ſigna, etiam divinitus data, praecſſiſſe, ho- rumque in numerum etiam ferale illud ſidus, quod totum ante annum urbi exitium minatum fuit, referri oportere, non nego; quia tamen iſta perſvaſio, quod hoc ipſum ſidus *ſignum filii hominis* Matthæo nominetur, illa in hy- potheſi, quod in toto illo *Capite XXIV.* de excidio urbis, non interitu Orbis, agatur, innititur, facile apparet, deſtru-

cta validis argumentis hypothesi, (quod quidem hucdum
 factum esse confidimus,) hoc etiam, quod ei superstru-
 ctum erat, consistere non posse. Addimus tamen 2) si-
 gnum hoc procul dubio signum *Filii hominis* ideo dici,
 quod ad hunc propius spectet, eique suo modo sit *propri-
 um*. Sed enim, praeunte Scriptura, iudicium contra Ju-
 daeos exercitum, cuius signum Cometes ille feralis fuit,
 Deo *Patri* potius, quam *Filio*, est tribuendum. *Matthaei*
 enim *XXI, 40. 41.* perditio τῶν γεωργῶν non *Filio*, sed *Patri*
familias, & domino vineæ, *Capite* autem *XXII, 7.* ἀπόλειπε
 τῶν Φωνῶν, *Regi*, non *Regis Filio*, adscribitur. *Quam* utram-
 que parabolam in se dictam a Servatore fuisse, Procures
 Judæorum, sua pro sagacitate, ipsi subodorabantur. *Matth.*
XXI, 45. Signum igitur adventus contra Judæos iudiciarii
Patri potius, quam Filio, vindicandum fuisset, si quidem
 hoc loco de adventu quodam *reali* contra Judæos, agere-
 tur. Quapropter uti 3) hunc textum de adventu Christi
 non *reali*, sed *personali*, accipiendum esse, persuasissimum
 habemus; ita per σημεῖον τῆς ὕψ τῆς ἀνθρώπου huiusmodi
 signum est intelligendum, quod ipse dedit Filius hominis,
 ab eoque profectum est, & ei, tanquam causæ, debetur.
 Ecquod vero illud est? Respondetur, *corpus visibile*, sub
 quo *se se conspiciendum exhibebit* in cælo. Uti enim *Matth.*
XII, 39. σημεῖον τῆς Ἰωνᾶ, est ipse Propheta Jonas, quatenus
per suam in ventre ceti triduanam commorationem triduo
mortis Christi pralustit: & *Apoc. XII, 1.* σημεῖον, quod ap-
 paruit in cælo, est ipsa foemina, cuius conditio statum &
 conditionem Ecclesiæ adumbrare debebat; ita hoc loco
 σημεῖον Filii hominis nihil aliud notat, quam ipsum *Filium*
hominis, quatenus visibilem quasi formam induit, viden-
dumque se præbuit in cælo. Unde non modo *Mattheus*
 verbis

verbis istis : Appariturum esse signum Filii hominis in cœlo, in continenti subjicit : *Et tunc videbunt Filium hominis* ; sed & *Marcus*, & *Lucas*, Filium hominis appariturum esse, simpliciter docent, nulla τῶ σημεῖς mentione injecta. Quo ipso insinuant, per σημεῖον Filii hominis nihil aliud, quam ipsam Filii visibilem formam, vel Filium hominis visibiliter apparentem, intelligi oportere. Cui quidem opinioni hoc tenacius inhærerem, quod profanis etiam Scripturibus τὸ σημεῖον, pro τῇ σημασίᾳ non raro adhiberi, & imaginem significare, constat.

§. V. Sequitur, ut ad illud respondeam, in contro-
verso textu nullam fieri mentionem resurrectionis mortuo-
rum. Quod pugnet cum indole doctrinæ de novissimis. Mat-
thæum præterea docere, *Angelos collecturos esse omnes Ele-*
ctos ab uno summo cœlo ad alterum. Quod ipsum ad extre-
mum iudicium accommodari non possit, quippe in quo non
soli Electi, sed *omnes gentes* colligendæ esse dicantur, *Matth.*
XXV, 32. Facile igitur apparere, quod *Electorum* nomine,
vel *soli Judei*, ad fidem in Christum adducti, vel quotquot
vocationi divinæ per Apostolos inter gentes *obtemperarint*,
venire debeant.

Ast, quæ nos ratio impellat, ut, quæ largissime, laxissi-
meque, a Christo pronuntiata sunt, ad unum, solumque po-
pulum Judaicum restringamus? Neque etiam *vocati* omnes,
vere licet credentes, cum *Electis* fuerant confundendi,
quod subinde contra *Grotium* observavit *Calovius*, ὁ πῶν.
Resurrectionis mortuorum quod h. l. explicita non fit men-
tio, non debet perturbare quenquam. Quia enim *non*,
nisi resuscitati, colligi possunt, *resuscitatio in ipsa collectio-*
ne involvitur. Nec enim moris est in Scriptura, ut, ubi
de uno in novissimis agitur, de reliquis simul exponatur.

Non

Non placet, chartas absumere exemplis. Unum prodeat, quod instar omnium esse poterit. Locum *Matth. XXV, 30. sq.* de extremo iudicio accipi oportere, nemo hucdum insulsiſſimorum etiam fanaticorum, negare ausus est. Quid autem in eodem de resurrectione mortuorum extat? Imo simpliciter dicitur: *Quum venerit Filius hominis in gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo, τότε συναχθήσονται ἐμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη.* Uti ergo in sede hujus doctrinæ præcipua, congregationis omnium gentium nomine, *resuscitatio* mortuorum includitur; sic etiam eadem formula, *Matthæi XXIV, 31.* ubi de extremo iudicio agitur, connotatur.

§. VI. Illud vero parum roboris habet, quod quia *Marci XIII, 29.* regnum Dei, ubi Filius hominis advenerit, ἐγγύς, καὶ ἐπιθύσκει futurum esse dicitur, inferunt, ultimum Christi adventum h. l. intelligi non posse, quia hoc eveniente, non proxime abfuturum, sed prorsus affuturum sit regnum Dei. Quando enim Evangelista dicit: ὅταν ἴδῃτε τὰῦτα γινόμενα, signa, de quibus exposuerat, respicit, quibus evenientibus, utique poterit cognosci, non quidem omnino adesse, præ foribus tamen esse regnum Dei, nobis præparatum in cœlis.

§. VII. Nec est, cur quenquam nostra de sententia dimoveat, quod verba Luca: *His incipientibus fieri, tollite capita vestra, quoniam vestra redemptio appropinquat,* de Apostolis, extremoque iudicio, intelligi vix posse videantur, propterea, quod eorundem nemo extreme diei tempus attigerit. Unde adeo talis intelligi h. l. ἀπολύτρωσις debeat, qua tum præſentes Apostoli gaudere potuerint.

Sed enim Scriptura de novissimis perpetuo ita disputat, ut nullo non temporis puncto, & nulli non mortalium, eun-

eundem expectandum esse, insinuet. Nam & Paulus *1. Cor. XV, 51. 52.* & *1. Theff. IV, 15.* se ipsum inter eos, quos dies extremus vivos deprehensus sit, eaque de causa immutandi sint, numerat, & Thessalonicenses, *1. Theff. IV, 25. & V, 2.* velut qui ad extremum diem vivendo sint perventuri, alloquitur. Qua de re non male G. Calixtus: *Non equidem, inquit, existimabat Apostolus, se, aliosque, qui tum viverent, ad extremum usque diem superfuturos: Per Enallagen tamen personarum de se, & ceteris, tanquam superfuturis, loquitur, ut admoneat, propter incertitudinem temporis singulos nostrum ita debere esse comparatos, ac si quovis momento Dominus ad iudicium esset affuturus.* a) Tum vero non ἀπολύτρωσις, qualiscunque, sed plenaria, totalis, & numeris omnibus absoluta, hoc loco innuitur. Talis vero Apostolis hoc in mundo expectanda non erat, quippe quibus, perinde, ut nobis, *per multas tribulationes* ingrediendum erat in regnum cœlorum. *Act. XIV, 22.* & *Jo. XVI, 36.* Sub Apostolorum igitur personis Servator omnes instituit, & *quæ illis dixit, omnibus dixit, Marci XIII, 37.* sive de cetero ad finem usque mundi vixerint, sive non vixerint, dummodo beatam illam ἀπολύτρωσιν habeant expectare.

§. IIX. At, inquires, hoc pacto sequetur, *Resuscitatos pios attendere debere ad signa, & alia, extremum diem antecessura, quum tamen resuscitatio nisi in extremo die, & cum extremo die, non sit eventura.*

Verum respondetur, eos attendere debere ad signa, & ἀπολύτρωσιν expectare, qui attendere, ac expectare, possunt. Nemo autem poterit, nisi pii, iidemque non *jam resuscitati, nedum resuscitandi, sed, quos dies novissimus vivos deprehendet, adeoque immutandi.* Cur vero Apostoli quoque *h. l. attollere capita* jubeantur, causa modo fuit exposita.

K

§. IX.

a) Vid. L. de extr. jud. p. 94.

§. IX. Jam illud discutiendum restat, quod unum omnium maxime a Dissidentibus urgetur, Dominum nempe ista omnia, durante adhuc illa generatione, e-ventura dixisse *Matth. XXIV, 34. Marci XIII, 30. Luc. XXI, 32.* Γεγενῆν autem, aetatem Judæorum, tum viventium, tum presentium, notare, adeoque his verbis: *Amen, amen dico vobis, non prateribit ἢ γεγενῆσιν ἔσθιν, quam hæc omnia eveniant,* id sibi velle Dominum, quod intra hominis tum viventis aetatem, hoc est, intra annos 40. vel 50. illa omnia, quæ denunciavit Judæis, certo sint eventura. Sed hoc pacto aliquid profertur, quod a Viris Græcæ literaturæ peritis minime expectaram. Etsi enim non nesciam, γεγενῆν Græcis aliquando aetatem hominis significare, hoc tamen falsum, utut multis persuasum, est, hanc significandi rationem receptissimam, ac tantum non communissimam esse. Multo enim frequentius, pro natione, familia, genere hominum, quam hominis alicujus aetate, accipi, largientur mihi, opinor, qui divinarum, humanarumque literarum, non omnino sunt imperiti. In Scripturis saltem aliter, quam pro certo genere hominum vix accipitur, quod docent loca, *Matth. XI, 16. XII, 39. 41. sq. XVI, 4. XVII, 17. Marci VIII, 12. 13. Luc. VII, 31. IX, 41. XI, 29.* nec ratio apparet, cur genus, & mores hominum his in locis ad certum temporis ambitum restringere debeamus.

Si tamen in textu nostro vox γεγενῆσιν pro temporis, & annorum ambitu, omnino sumenda sit, tum opus erit, ut termini ejus, quicquid hic obnuntiet Dissidentens, pressius definiantur. Definiri autem certius, quam sententiis eorum, qui de vocum Græcarum, tum aliarum, tum hujus sigillatim, significationibus ex instituto tradiderunt, vix poterunt. Quia enim Apostoli Græcè scripserunt, Græcæ quoque literaturæ indolem, & usum vocum receptum tenuisse illos,

illos, dubitari non potest. Docuit autem jam pridem commentatus ad *Homerum* a) *Eustathius*, γενεαίς tempus XXX. annis includi. Si cui unam γενεάν seculi ambitu, quasi παχυλώς, circumscribere placeat, per Dissidentem licet. Sed per *Herodotum*, ortu Græcum, & Scriptorem Græcum, non licet. Hic enim in *Euterpe* conceptis verbis scribit: Τρεῖς γενεαὶ ἀνδρῶν ἑκατὸν ἔτεσσι εἰσὶ, tres generationes virorum centum anni sunt. b) *Nævio* igitur *Nestor* apud *Gellium*, *Triseclisenex* nominatur, non, quod per tria secula, sed ter triginta, seu XC. annos, vixerit. Si enim trecentorum annorum senex is fuisset, *Homerus* ei, procul dubio, deliria potius, quam senilem prudentiam fuerat tributurus. Adstipulatur etiam *Plutarchus*, c) gravis scriptor, & mihi in deliciis habitus, qui γενεάν hominis vegeti, ac vigentis, (tales vero erant, qui tum temporis Christo adstabant,) XXX. annis circumscribit, addita mox ratione, quia jam Pater esse possit homo annos triginta natus. Quo ipso tacite illos erroris arguit, qui γενεαὶν consuetam hominum ætate, quam Seniores attingere ut plurimum soleant, metiuntur. Imo vero fuerunt, qui γενεαὶν VII. annis includerent, quasi ἡλικίαν, unde & *Medici Veterum* ante secundam γενεαὶν, id est, annum ætatis quartum & decimum, sanguinem mittere prohibuerunt, ut *Suidas* d) testatur. Utcunque istud se habeat, id certum est, γενεαὶν, pro indole Græci sermonis, non nisi spatium vel VII. vel omnino XXX. annorum continere. Intra hoc vero ista omnia, quæ *Christus* h. l. *Judæis* denunciavit evenisse, tum narrationi *Josephi*, tum ipsorum Dissidentium opinioni, repugnat, qui a tempore vaticinii *Christi*, usque ad excidium *Urbis*, quinquaginta a

K 2

non dum

a) *Iliad* γ. b) Cap. CXLII. fol. 144. edit. VVeichel. c) de def. Orac. T. II. OO. f. 415. edit. VVeichel. d) in Lex. voce γενεαί.

nondum annos præterlapsos esse fatentur. a) *Josephus*, b) postquam de Albini, & Flori, Præsulum Judææ, superbo, & crudeli imperio exposuerat, τὰ σπέρματα, inquit, τῆς μελλέτης ἀλώσεως NB ἐν τότε τῇ πόλει καταβάλλετο: *semina futura captivitatis* NB ab illo tempore spargebantur. Si *semina* calamitatis demum post *Flori tempora* sunt sparsa, pacem ad ea usque utcunque durasse oportuit. Tacito teste, *duravit patientia*, & cum patientia pax, quietusque Reipublicæ status, *Judæis, usque ad Gessum Florum, Procuratorem Judææ.* c) *Sub hoc* demum bellum, & ex bello excidium, *ortum* est. Quod tempus, ut in ultimum prope Neroniani imperii annum, Christi vero LXVII. incidit; sic illud perspicuum est, integram γενεάν, vel solidos triginta annos, inde a vaticinatione Christi de excidio Hierosolymorum, præteruisse, antequam Judæi bellum, nedum interitum, paterentur. Et quoniam γενεάν illam Christus præterituram esse negat, usque dum ταῦτα NB πάντα eveniant, ea nempe, quæ de *Pseudo-Christis, & Pseudo-Prophetis, & protruitione Hierosolymorum a gentibus, & carnali securitate, &* aliis id genus, prædixerat, sequeretur, post γενεάν illam nec Pseudo-Christos, nec Pseudo-Prophetas oriri, nec Hierosolymas a gentibus proteri, nec securitatem Epicuream ab hominibus concipi debuisse, quæ omnia cum veritate, & rerum gestarum monumentis pugnare, est in propatulo. Summatim ergo sic infero: *Si γενεὰ h. l. ætatem viri, & definitum annorum numerum, significat, sequitur, quod ταῦτα πάντα, quæ intra τὴν γενεάν evenire debuerant, intra XXX. annos evenerint. Posterius est falsum: Ergo & prius.*

Propius ad veritatem accedunt, qui per ταύτην
τὴν

a) Kœnigsmann. l. c. §. 15. p. 43. b) Josephus L. II. de B. Jud. c. XIII. f. 798. c) Hist. L. V, 10.

τῆν γενεάν, vel nationem, ac gentem Judaicam, vel cæ-
 tum Electorum, ac fidelium, quem Dominus his verbis
 usque ad interitum hujus universi duraturum esse insinuet,
 intelligunt. Quam posteriorem cum primis sententiam si
 sequamur, tum non erit difficile, remove illud, quod a
 quibusdam Dissidentibus obstare existimatur. *Absonum*,
 nempe, *videri, ex Judaicæ gentis perseverantia ad diem us-*
que ultimum, diem ipsum mundi pristinum, seu ipsius diei
novissima veritatem stabilire velle. Nam quum in asserto-
 rum dictorumve ante confirmatione occupatum esse Christum
 assertio fortissima plane edoceat; perinde esse, si ex Ju-
 daeorum eo usque perduratione ultimus dies probetur;
 quam si confirmationis gratia assertum quis suum de morte
 alterius, certo imminente, comprobare contenderet, ex ejus
 ad mortem usque duratione, h. e. *obscurum, per æque obscurum.*

At vero si evitanda sunt absona, quod fieri oportere non
 nego, tum illa quoque fuerint evitanda, quod *signa* Christi
 adventuri *adventum* ipsum sequantur: quod Christus diem
 excidii Hierosolymitani nescierit: quod cœtus Chri-
 stianorum, per everisionem Reipubl. Judaicæ, ab omni mi-
 seria fuerit liberatus: quod imminens Judæis periculum
 vigilantia, precibus, ac sobrietate, declinari potuerit: quod
 Apostoli ad diem excidii Hierosolymitani coram Christo
 iudice apparere debuerint, aliaque id genus. Hæc enim
 omnia e Dissidentium opinione lato, plenoque alveo flu-
 ere, negari vix poterit. Nostræ vero sententiæ nullum im-
 minet ab absurdis periculum, si vel maxime per τῆν γενε-
 ἀν impia Judæorum natio intelligatur. Nam si *absonum*
 est, a Judaicæ gentis ad diem usque ultimum perseveran-
 tia diem ipsum mundi postremum, seu ipsius diei novissi-
 mæ veritatem stabilire, cur ex eorum hominum, qui tum
 Christo aderant, & sigillatim Joannis Apostoli, usque ad

excidium Urbis Hieros. perseveranti duratione, certitudo excidii, & reliquorum illud comitantium malorum, ab ipsis Dissidentibus infertur? Annon hoc pacto suo se gladio jugulant, quando nihil recepta textus interpretationi ab ipsis opponitur, quod non retorqueri eorundem in opinionem possit? Imo, ni vehementer fallor, interpretes nostri e gentis Judaicæ ad extremum usque diem perseverantia non hujus certitudinem, sed *astatis futurae* messem uberrimam inferunt. Nec enim, in *proxime* præcedentibus, de signis visibilibus sui ad iudicium adventus; sed *de collectione Electorum*, e IV. mundi partibus, & *præsentia astatis*, Dominus exposuerat, quod e *Matth. XXIV, comm. 31.* constat. Id ergo docere vult Liberatores Noster, a *πρωτοεθλε* civilis, non oportere concludi ad *πρωτοεθλε* spiritualem, sed, etiamsi plerique de gente Judaica pereant, nihilominus ex eadem, tempore præcedente, collectum iri ad Ecclesiam, & in fine mundi colligendos esse per Angelos, qui ad *astatem* vitæ æternæ perveniant. Cui sententiæ quid absolum insit, non video.

At, inquis, quomodo signum esse poterit demolitionis, sive templi, sive Orbis, instantis, constans ad finem usque mundi Judaicæ gentis conservatio; quum illius conflagrationem diutissime secuta sit, hujus autem finis cum illius durationis termino pror-
sus coincidat? Nonne idem sui ipsius, & imminentis fati adversi, ipse tristis eventus signum fingeretur? Sed enim, qui nostratum gentis Judaicæ ad finem usque mundi conservationem pro signo demolitionis, sive templi, sive Orbis instantis, habuerit, scio neminem. Id scio, esse, qui pro absolis habeant, opinari, quod Christus a simplici, planoque genere dicendi, ad nescio quam grandiloquentiam, Prophetis usitatum, transierit, vel post demolitionem jam factam, dilucideque descriptam, demum signa demolitionis futurae, vel instantis, edisseruerit.

Inte-

Interim non diffimulo, per γενεάν τούτην *cœtum fidelium*, & *Electorum* multo, quam nationem Judaicam, commodius, intelligi posse. Dixerat enim Dominus in proxime præcedentibus, *electos* in illo die *collectum*, & *ad æstatem æternæ felicitatis introductum iri*, per Angelos, *Marci XIII, 22.* Idem vero paulo ante *comm. 22.* prædixerat & hoc, *orituros esse Pseudo-Christos, & Pseudo-Prophetas, a quibus in errorem abducantur, si fieri possit, etiam Electi.* Quod ipsum quoniam auscultantibus metum injicere videbatur, ac si die illo vix inventuri sint Angeli *electos*, quos colligant, hinc Dominus magna cum asseveratione confirmat, non esse, cur omnes omnino *electos*, & vere, solideque, *pios*, extinctum iri, existiment. Amen, amen dico vobis, inquit, non præteribit generatio hæc, nempe *fidelium*, ac *electorum*, usque dum hæc omnia facta fuerint. Quapropter, si quid divinando assequi possum, cum singulari quodam Servatoris gestu, hæc verba ab eodem prolata sunt, ita, ut tum Apostolos adstantes, tum LXX. discipulos, tum sanctissimas, quæ illum inde a Galilæa comitata fuerant, feminas, *Marci XV, 39. 40. Luc. XXIII, 27.* digito indice ostenderit, his verbis: *αὐτὴ ἡ γενεά*, sic tamen, ut eosdem non *ratione sui*, & quatenus *aderant*, sed *fidei*, & quatenus *credebant*, spectaverit, eoque ipso quendam *fidelium*, & *Electorum*, utut pertuenum cœtum, ad finem usque mundi duraturum esse, docuerit. Adstipulatur nobis Chrysostomi Epitomastes, Theophylactus: *Generationem*, inquit, *vocat non eos, qui tunc aderant, sed omnium fidelium generationem. Solex enim Scriptura generationem hoc nominare modo, ut, hæc est generatio querentium Dominum. Quia autem turbationes, & bella, & alterationes dixit futuras, tam elementorum, quam rerum, ut ne quis suspicetur, quod forte aliquando destruendus sit Christianismus, dicit, non: Cælum & terra transibunt. &c.* Quæ interpretatio, uti è visceribus textus eruta, cum scopo docentis Christi, & reliquo contextu, locisque parallelis, & fidei analogia, egregie consentit; sic, pace Dissidentium, in eadem acquiescam tamdiu, donec speciosior, ac solidior, ab aliis afferatur.

§. X. Ad extremum illud a quibusdam sententiæ recepta obvertitur: *Christum h. l. jubere Apostolos, darent operam, ut effugerent ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι*, quæ ipsa de supremo, censorioque die intelligi non possint, quoniam in eodem futura effugere nemo possit. *Act. XVII, 30. 31. 2. Cor. V, 10.* Et quoniam durante adhuc illa generatione eventura dicantur, necessario ea, de quibus Christus c. 7. locutus, & ab Apostolis interrogatus fuerit, id est, calamitates Judaicas, per τὰ μέλλοντα significari.

Sed enim 1) hujusmodi futura h. l. intelligit Servator, quæ μετὰ τὴν θλίψιν ἐνεύην, partim politicam, a Romanis, partim Ecclesiasticam a Pseudo-Prophetis, expectandam, sint eventura. Calamitates vero Judæorum, & sigillatim Urbis, Templique, excidium, θλίψιν illam constituere, ac ingredi, saltem precedere, non autem sequi debebant. Nulla ergo probabilitatis specie, h. l. per τὰ μέλλοντα, quæ Apostoli effugere jubentur, intelligi possunt. 2) Tum vero nec illud largiri possumus, in extremo die non futurum esse quicquam, homines quod effugere queant. Etsi enim nihil tunc effugere poterunt, mutatione loci, quoniam ubique deprehendent præsentissimum judicem, effugere tamen poterunt nonnulla, quæ antecedunt conditione morum. Evitare poterunt fallacias Pseudo-Christorum, & Pseudo-Prophetarum: anxietatem cordis, metumque, ac trepidationem ob res futuras. Nec enim erit, ejus ob adventum cur trepident, quem non, nisi ad sui ἀπολύτρωσιν, affuturum norunt. Denique, ut brevis sim, pii, & vigilantes, ea omnia poterunt evitare, quibus effici potest, ut coram hominis Filio consistere non possint. De quibus præclare, ut solet, Theophylactus: τὰ μέλλοντα, inquit, τοῖς ἀμαρτωλοῖς αἰωνίως συμβήσεσθαι: ἀμὴ δυνάμεθα ἐκφυγεῖν, εἰ μὴ δι' ἀγρυπνίας, & προσευχῆς. a) Hæc illa sunt πάντα, quæ effugere Dominus nos jubet, quæque sigillatim indicat, dicendo: ταῦτα πάντα. His enim verbis non voluit nos ad remotius dicta cc. 6. 7. sq. quod Dissidentium persuasum est, retrahere, sed ad ea, quæ proxime v. 25. 26. denuntiaverat, ablegare.

a) Theophylact. in Comment. ad Luc. Cap. XXI. f. m. 508. edit. Paris.

T A N T U M.

Th. 1379

ULB Halle 3
002 422 239

VD18

56,

M. C.

2. D. B. V!
TEXTVM EVANGELICVM
DOM. II. ADVENT.
*ex Luc. XXI, 25. seq. coll. Matth. XXIV, 29. seq.
Marc. XIII, 24. seq.*

DE
ADVENTV CHRISTI
VLTIMO
ACCIPIENDVM ESSE,
AVSPICIIS

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI
DN. FRIDERICI AVGVSTI
ELECTORATVS SAXON. HEREDIS
ETC. ETC. ETC.

PRÆSIDE
GOTTLIEB VVERNSDORFIO
SS. THEOL. DOCT. ET PROF. PVBL. TEMPLI OO. SS. PRAEPOSITO,
ET SENATVS ECCLESIASTICI ASSESSORE,
DOMINO, PATRONO, PRÆCEPTORE, STVDIORVMQVE SVORVM PROMOTORE,
AD CINERES VSQVE COLENDO,
IN ACADEMIA VITTEMBERGENSI,
POSTR. ID. OCT. A. R. S. dō MCCXIV.

IDONEIS RATIONIBVS CONFIRMABVNT,
M. CASPAR IVLIVS WVNDERLICH,
HAMBVRGENSIS,

ET
M. IO. GODOFREDVS BRVNNERS,
BRANDISIO-MISNICVS.

VITEMBERGÆ, PRELO VIDVÆ GERDESIANÆ.